

<http://www.jyu.fi/library/tutkielmat/353/>

LOTTA-BÖCKER OCH DERAS FINSKA ÖVERSÄTTNINGAR

Pro gradu -avhandling
i nordisk filologi
vid Jyväskylä universitet
Våren 1997

Eila Grönroos

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistiska fakulteten	Institutionen för nordiska språk	
Författare Grönroos, Eila		
Titel Lotta-böcker och deras finska översättningar		
Ämne Nordisk filologi	Typ av avhandling	Pro gradu
Avhandlingen färdig <u>Vår</u> terminen 1997	Antalet sidor	49
<p>Sammandrag</p> <p>I denna avhandling undersöker jag hur finska översättningar av vissa flickböcker kvalitativt motsvarar originaltexter. Mitt undersökningsmaterial består av sex böcker i Lotta-serien av Merri Vik samt deras finska översättningar. Dessa flickböcker har i medeltal ca 150 sidor. Fyra olika översättare har arbetat med dessa sex böcker.</p> <p>I teoridelen behandlar jag översättningsvetenskap i allmänhet och koncentrerar mig därefter på tre centrala områden: stilistik, semantik och pragmatik. Vart och ett av dem spelar en viktig roll för att översättningen skall vara så originaltrogen som möjligt. Det viktigaste är dock att innehållet blir överfört. Även stilen skall överföras, annars kan författaren inte acceptera texten som sin egen. Pragmatiken studerar förhållandet mellan språket och språkbrukaren. Jag beskriver alltså de krav som sätts på en bra översättare.</p> <p>I analysdelen undersöker jag hur bra översättarna kvalitativt har lyckats. Därför jämför jag de svenska och finska texterna noggrant och antecknar olikheterna. I denna del analyserar jag dem ur stilistisk, semantisk och pragmatisk synvinkel. Vid behov ger jag också bättre översättningsförslag.</p> <p>De finska översättarna bevisade sitt yrkeskunnighet med sina översättningar. Det förekommer några olikartade stilvärden i original och översättningar, men oftast motsvarar de varandra. Detta gäller också semantik. Ibland översätter man kanske inexact eller låter bli att översätta. Informationen blir dock alltid överförd. Pragmatiken vållar inte heller stora problem, Sverige och Finland ligger så nära varandra. De få olikheterna blir förklarade och läsaren har inga svårigheter att förstå texten.</p>		
Uppslagsord	översättningsvetenskap, stil, stilistik, pragmatik	
Bibliotek/Förvaringsplats		
Övriga uppgifter		

INNEHÅLL

1. INLEDNING	1
2. MATERIAL OCH METOD	3
3. TEORETISK BAKGRUND	4
3.1. Översättningsvetenskap	4
3.1.1. Allmänt	4
3.1.2. Kultur och översättning	4
3.1.3. Möjligheten att översätta	5
3.1.4. Översättnigsekvivalens	6
3.1.5. Översättaren	7
3.1.6. Att översätta barn- och ungdomsböcker	8
3.2. Olika stilar inom litteratur	8
3.2.1. Konstnärlig stil	8
3.2.2. Vetenskaplig-teoretisk stil och informationsstil	9
3.3. Stilistisk aspekt	9
3.3.1. Stil, stilistik och stilanalys	9
3.3.2. Faktorer som påverkar stilen	10
3.3.3. Stilnivå och -valör	10
3.3.4. Några stilistiska verkkningsmedel	11
3.4. Semantisk aspekt	12
3.4.1. Semantik	12
3.4.2. Denotation	13
3.4.3. Konnotation	14
3.4.4. "Falska vänner", faux amis	14
3.5. Pragmatisk aspekt	15
3.5.1. Om pragmatik	15
3.5.2. Textens huvud- och sekundärfunktioner	15
3.5.3. Att översätta namn	16
3.5.4. Översättarens pragmatiska problem	17

3.6. Om författarinnan	18
4. LOTTA-BÖCKERNAS ÖVERSÄTTNINGAR	19
4.1. Allmänt	19
4.2. Stilistik	19
4.3. Semantik	28
4.4. Pragmatik	40
5. SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION	45
LITTERATUR	47

1. INLEDNING

Syftet med denna avhandling är att undersöka hur bra romanernas översättningar motsvarar originaltexter kvalitativt. Som undersökningsobjekt har jag sex böcker i den populära Lotta-serien av Merri Vik och deras finska översättningar. Sammanlagt finns det över 40 Lotta-böcker, mitt undersökningsmaterial valde jag på grund av tillgänglighet.

Jag har praktiskt taget vuxit tillsammans med Lotta och äger flera stycken böcker om henne både på finska och på svenska. Dessa långserieböcker är närmare sagt fortsättningsböcker. I de första böckerna är Lotta ungefär 13 år och läsaren får följa hennes händelsefulla liv fram till giftermålet. Under tiden hinner Lotta hamna i otaliga äventyr och missöden, som hon klarar med sin påhittighet. Jag tycker mycket om humor, som är en viktig del i dessa berättelser. Fast dessa böcker hör till barn- och ungdomsböcker, närmare sagt till flickböcker, läser jag dem fortfarande då och då. Speciellt om jag är trött på det vardagliga livet. Jag får garanterat bättre humör!

I teoridelen behandlar jag först litet allmänt översättningsvetenskap. Därefter koncentrerar jag mig på tre centrala områden: stilistik, semantik och pragmatik. Vart och ett av dem är väldigt viktigt för att översättningen skall vara så originaltrogen som möjligt. Det viktigaste är naturligtvis att innehållet blir överfört, men om det är fråga om skönlitteratur som i denna avhandling, måste man också lägga märke till författarens stil. Det är ju slutligen stilen som gör texten sådan att man kan känna den höra till *den* författaren, inte någon annan. Det är också väsentligt, att översättningen fungerar i den nya kulturen. Läsaren skall kunna förstå texten, kulturbundna saker kan kanske bytas till mera bekanta eller åtminstone måste översättaren förklara dem. Pragmatiken studerar förhållandet mellan språket och språkbrukaren. Kort sagt beskriver jag de krav som sätts på en bra översättare.

Det som jag kommer att undersöka i analysdelen är hur bra översättarna har lyckats kvalitativt. Jag skall ta reda på om översättarna tagit hänsyn till alla de centrala synvinklarna, om de förändrat texten så att den är finska och inte svenska skrivet på finska, osv. Kan man fortfarande säga att texten härstammar från Merri Vik? Är stilen likadan? Förekommer det betydelseändringar eller har man kunnat överföra informationen korrekt? Har något fallit bort? Har översättaren tillagt något? Kulturen är ganska likadana i Sverige och Finland, det borde inte förekomma några större svårigheter i detta avseende.

Redan tidigare har jag lagt märke till att man känner till när översättaren är någon annan än tidigare. Varje översättare har sina egna favoritord och uttryck. Jag kommer säkert att

lägga märke till detta, eftersom fyra olika översättare har arbetat med de böcker som hör till mitt undersökningsmaterial. Översättarens identitet spelar ingen större roll så länge han följer samma principer som den tidigare översättaren, t.ex. borde eventuella översättningar av person- och platsnamn alltid vara desamma för att undvika onödig förundran från läsarens sida. Idealfallet vore om man inte kunde se någon skillnad i översättningsstilar.

2. MATERIAL OCH METOD

För den teoretiska bakgrunden kommer jag att använda olika översättningsvetenskapliga och lingvistiska verk samt skrifter om författarinnan Ester Ringnér-Lundgren, alias Merri Vik. De sistnämnda har jag fått från författarinnans utgivare, B. Wahlströms Bokförlag AB i Stockholm.

Mitt undersökningsmaterial består av 6 böcker i Lotta-serien av Merri Vik samt deras finska översättningar. Böckerna är relativt korta, i medeltal har de ca 150 sidor. Här finns de utvalda böckerna:

- *Det ordnar sig, Lotta* (1988)
Homma hanskassa, Lotta! (1989)
- *Det är Lotta förstås* (1995)
Lottapa tieteenkin (1995)
- *Ja, se Lotta!* (1995)
Niin Lotan tapaista (1995)
- *Lotta är sig lik* (1995)
Lotta on aina Lotta (1974)
- *Lycka till, Lotta* (1981)
Onneksi olkoon, Lotta! (1983)
- *Visst är det konstigt, Lotta* (1987)
Aika hassua, Lotta (1990)

1995 kom det ut en samlingsverk på tre böcker, som tidigare utgivits på 1950-talet. Mitt undersökningsmaterial har sammanlagt fyra olika översättare: A-M. Helminen, Auli Hurme-Keränen, Rauni Kanerva och Tuula Syvänperä.

Undersökningsmetoden är kvalitativ. Detta betyder att jag beskriver och förklarar eventuella skillnader mellan originaltexterna och översättningarna. Jag har läst båda böckerna samtidigt och jämfört texterna noggrant och antecknat olikheterna. Sen har jag analyserat dem ur stilistisk, semantisk och pragmatisk synvinkel. Jag har ibland gett mina egna översättningsförslag.

3. TEORETISK BAKGRUND

3.1. Översättningsvetenskap

3.1.1. Allmänt

I vår värld talas det tusentals olika språk, vilket förorsakar behovet av språkkunskaper och översättningar. Människorna vill och är ofta också tvungna att kommunicera över språkgränserna; man kan t.o.m. säga att översättningskonsten i praktiken är lika gammal som språket. (Ingo 1991: 9.)

Tidigare berodde översättningens kvalitet på översättarens stilvilja och individuella kvalifikationer och även på tidens stilideal. Först i slutet av 1700-talet började man kräva att översättningen och originalet skulle vara till innehåll och form så lika som möjligt. (Sorvali 1983: 14.)

Tidigare använde man termen *översättningsteori* över hela forskningsområdet. Nuförtiden syftar termen bara på en del av området (den som behandlar och utvecklar översättningsvetenskapliga teorier) medan *översättningsvetenskap* innehåller hela det spektrum som översättningsforskningen utgör. Den grundar sig på många olika vetenskapsområden t.ex. filologi, lingvistik, informationsteori, litteraturvetenskap och filosofi. Med hjälp av filologi och litteraturvetenskap analyserar man stilfrågor och textens litterära art. I lingvistik, som bl.a. består av semantik och syntax, studerar man betydelser (ord, meningar, texter) samt texternas struktur. Informationsteorin behandlar den information som genom översättningen förmedlas åt läsare. Betydelsen är det viktigaste, formen spelar inte någon stor roll. Vid skapandet av allmänna principer har man fått hjälp av filosofin. (Ingo 1991: 11-12.)

3.1.2 Kultur och översättning

Textens författare och mottagare hör som kommunikationspartner till en situation. De båda har sina egna sociokulturella förbindelser och bakgrunder. Situationen består av kulturtradition, aktuella yttre faktorer samt av kommunikationspartner och deras förhållande. Språket är ett traditionellt verktyg för kulturens kommunikation och tänkande. Kultur och språk lever i tid och rum. (Reiss & Vermeer 1986: 12, 17-18.)

All översättning leder till en måltext i en annan kultur. Översättaren läser, förstår och tolkar texten först och ger därefter ett informationsanbud. Han bör alltså känna till både käll- och målkulturen, han skall vara bikulturell. (Reiss & Vermeer 1986: 13, 18.) Han skall kunna förstå allusioner, dvs. medvetna direkta syftningar på något annat, t.ex. syftningar på texter, yttranden, filmer. I Finland kan festtalaren använda "suo, kuokka ja Jussi" -uttrycket, vilket knappast skall fungera lika bra översatt. Med hjälp av allusioner kan författaren färga texten med associationer, föra indirekta meddelanden, komma med humor och ironi osv. Deras funktion är viktig, därför är översättningen av dem inte likgiltig. Allusioner är svåra att översätta, utan översättarens hjälp skulle de vålla problem hos läsare. Översättaren skall skaffa sig en realistisk uppfattning om läsarnas kunskaper och behov och beakta dem under översättningsprocessen. (Leppihalme 1993: 103-104, 112.)

Man kan också fråga sig, hur "transparent" översättningen skall vara. Hur mycket skall den närma sig målspråkets kultur? I vilken utsträckning skall den se ut som en god översättning? Är översättningen transparent, så kan läsarna lära sig något om källspråkets kultur. Om föremålet för översättningen emellertid är väldigt kulturbundet, kan det kanske inte längre bli översatt. (Koskinen 1981: 70.)

3.1.3. Möjligheten att översätta

Om man kräver att det under översättningen inte skall förekomma någon som helst formförändring, tilläggsinformation eller informationsförlust, kan man påstå att det är omöjligt att översätta. Oftast ställer man inte sådana krav, till all lycka. (Ingo 1991: 16.) Det konstnärliga språket vållar ändå svårigheter; stilen, melodin och rytmen är sådana företeelser som kan leda till misslyckade översättningar. Man har t.o.m. betraktat att lyriken skulle vara oöversättbar. (Sorvali 1983: 67-68.)

Semantisk-pragmatiska skäl kan vara en orsak att det är omöjligt att översätta. Kulturmiljöerna kan vara så olika, att ett visst begrepp saknas i målspråket och därför är det omöjligt att finna motsvarande ord. Ett bra exempel på detta är det finska ordet *sauna*, som oftast är omöjligt att översätta och används därför som citatlån i många språk. I Sverige har man *Systembolaget* och i Finland *Alko* men i Frankrike finns sådana affärer inte alls, eftersom man kan köpa alkohol i livsmedelsaffärer. Hur skall man då översätta dessa ord till franska? Problemet är nästan detsamma med ordet *baari*, franskans *bar*, *café* och *bistrot* har bara delvis samma betydelse. Svenskans *morfar* heter på finska *isoisä*, som

i själva verket är ett överbegrepp medan det svenska ordet är ett underbegrepp. (Ingo 1991: 18.)

Texten skall vara konstruerad enligt målspråkets mönster (Sorvali 1983: 73). Man skall etablera en så perfekt balans som möjligt mellan originalets stil och språkform och översättningens stil och form. Man får oftast nöja sig med en relativ motsvarighet, man kan inte kräva att översättningen skall vara en spegelbild av originalet. (Ingo 1991: 20-21.)

3.1.4. Översättningsekvivalens

Syftet med att översätta är att finna ändamålsenliga och riktiga översättningsmotsvarigheter till originaltexten. Termen *ekvivalens* syftar på det semantiskt mest exakta motsvarighetsförhållandet. På svenska använder man också termen *översättningsmotsvarighet*, som syftar på ett uttryck eller ett ord som fungerar som motsvarighet, inte på förhållandet. (Ingo 1991: 81-82.)

Det kan hända att det finns ingen konkret motsvarighet i respektive språk. En sådan lucka kan man ofta fylla genom förklarande ord. Om företeelsen härstammar från ett annat kultur är den kanske helt okänd i målspråket. Då kan översättaren använda citatlån, alltså ta in ord från originalspråket. (Ingo 1991, 83.)

När man talar om (ko)textmotsvarighet, en motsvarighet i ett visst textsammanhang, kan man utelämna ett ord eller ett uttryck. Det är fråga om *implicit motsvarighet* om man ur satssammanhanget kan utläsa den betydelse som översättaren inte översatt i ord. Som ett exempel av detta ger Ingo (1991: 86) följande satser:

Lähdemme Ruotsiin ensi vuonna.	Vi far till Sverige nästa år.
<i>Ruotsin</i> matka tehdään heti joulun jälkeen.	Resan sker genast efter julen.

Man talar om *explicit motsvarighet* när man tillägger något, ett ord eller ett uttryck. Ingo (1991: 86) använder de ovanstående satser också här.

Lähdemme Ruotsiin ensi vuonna.	Vi far till Sverige nästa år.
Matka tehdään heti joulun jälkeen.	<i>Sverigeresan</i> sker genast efter julen.

Eftersom det finns flera språkliga varieteter (geografiskt läge, språkanvändningssituationen, talarens individuella språkvanor och så vidare), kan man också särskilja flera motsvarigheter. Till dessa hör åtminstone *stilmotsvarigheter*, *dialektmotsvarigheter*, *idiolektmotsvarigheter* och *registermotsvarigheter*. Det är viktigt att varje varietet används inom ramen för texten, inte ord för ord. Det är inte möjligt eller rimligt att till exempel skapa en direkt motsvarighet till alla originalets dialektala ord. Man kan använda dialektala ord när originalet inte gör det. Detta kallas *kompensation* eller *förskjuten motsvarighet*. (Ingo 1991: 88-89.)

Kulturskillnader för med sig kompletteringar till översättningar. Man tar hänsyn både till mottagarens behov och de förändringar som kulturskillnader förutsätter. *Arlanda* är inte bekant till varje finländare, därför översätts den med *Arlandan lentokenttä*. Många fackböcker som kommer från någon annan kulturmiljö omarbetas grundligt så att de skall motsvara den nya situationen. Allt detta kallas *kontextmotsvarighet*. (Ingo 1991: 90-91.)

3.1.5. Översättaren

För att överförandets resultat skall bli en god översättning, behöver man en professionell översättare. Arbetet förutsätter hög intelligens och översättaren skall behärska båda språken och kunna därtill analysera originalverket. (Sorvali 1983: 77.)

Att ha *bättre språkkunskaper än genomsnittet* och en *säker stilkänsla* hör till de viktigaste egenskaperna som en bra yrkesöversättare har. Det krävs god språkbehärskning, analytisk förmåga och nyanserad stilkänsla i källspråket. I målspråket skall språkkunskaperna vara aktivare och man kräver en utmärkt behärskning av språkets struktur, säker stilkänsla och språkförmågan skall vara aktiv och kreativ. (Ingo 1991: 26.)

Översättaren bör vara bekant med *terminologiska forskningsprinciper* och han bör kunna använda ordböcker, språkvårdsartiklar osv. Man förutsätter också att översättaren har en god *allmänbildning* och encyklopediska *kunskaper om det område som originaltexten behandlar*. Kännedomen om både det egna och främmande språkområdets samhälleliga och kulturella bakgrund är nödvändig. (Ingo 1991: 27.)

Översättaren bör ha en god litterär kännedom och *lätt att uttrycka sig i skrift*. Fast detta är viktigast hos skönlitterära översättare, krävs *litterär förmåga* också av andra översättare. Översättaren bör *kunna ändra sin stil* enligt originaltexten, vara *självständig*, *omsorgsfull* och *noggrann*. Han är ju ansvarig för sin text både mot författaren, läsaren och

uppdragsgivaren. En *opartisk inställning till texten* är viktigt för att behålla originalverkets anda oförändrad, speciellt när man översätter texter som behandlar religion, historia, samhälle och politik. För att översättaren skall kunna frigöra sig från originaltexten och få nya idéer, behöver han en *kreativ fantasi*. (Ingo 1991: 27-29.)

3.1.6. Att översätta barn- och ungdomslitteratur

I huvuddragen finns det inga större skillnader mellan översättningen av barn- och ungdomslitteratur och vuxenlitteratur. Nationell *adaptation* bör dock vara vanligare vid översättningen av barn- och ungdomslitteratur. Med det avser man sådana förändringar som gjorts därför att läsarna förmodligen har bristande erfarenheter och kunskaper om den främmande miljön. Tänkesättet kan variera mycket i olika länder; man kanske anser att det inte är lämpligt att barn får höra om vissa bruk och tänkesätt. Mot detta har man också invänt. Man ger ju ut utländsk barn- och ungdomslitteratur i översättning för att läsarnas begreppsvärld skall internationaliseras och att deras ingång till litteratur över huvud skall öka. (Klingberg 1974: 124.)

Förkortningar av det berättade accepteras i allmänhet vid översättning av barn- och ungdomsböcker. De görs för att förkorta textlängden (förkortade upplagor) eller för att kringgå något ställe som är svårt att översättas. Även förkortningar är av adapterande karaktär. Ibland tycker översättaren att författaren inte har gjort sin framställning tillräckligt tydlig. Då kan han använda *förlängningar*, han förklarar saker med egna ord. (Klingberg 1974: 67, 90.)

3.2. Olika stilar inom litteratur

3.2.1. Konstnärlig stil

Man kan uppdelas litteraturen i tre huvudstilar: konstnärlig stil, vetenskaplig-teoretisk stil och informationsstil. De skiljer sig från varandra på många sätt. I konstnärlig stil försöker man skapa en viss stämning eller illusion som mottagaren kan känna på flera olika sätt samt utvidga och förvandla vidare. Texten kan påverka mottagarens uppfattningar, attityder och känslor. (Saukkonen 1984: 36.) Konstnärlig text är konkret: där representerar en fiktiv konkret sak ett abstrakt fenomen. Eftersom den är fiktiv, är den också

övervägande dynamisk och oftast av objektiv natur. Strukturen är framför allt berättande men även presenterande och beskrivande. (Ingo 1991: 154.)

Med konstnärlig stil försöker författaren skapa tematiska överraskningar. Mottagaren har glädjen att finna och gestalta temat. Ord som används relativt sett oftare i konstnärlig än i vetenskaplig stil är konkreta och hänvisar till den berättande, skildrande, analyserande och framställande strukturen. (Saukkonen 1984: 49, 56.)

3.2.2. Vetenskaplig-teoretisk stil och informationsstil

Det viktigaste målet i en vetenskaplig-teoretisk stil är att nå en så sträng entydighet som möjligt. Man sträver efter detta genom att vädja till intellekt, differentiering och specialkunskaper. Den bild, som en vetenskaplig text ger om verkligheten, är analytisk och indelande. (Saukkonen 1984: 36-37.) Texten är abstrakt och om man jämför den med en konstnärlig text är den mer statisk och oftast mer objektiv (Ingo 1991: 154).

Såsom en vetenskaplig text försöker även informationstexten vara exakt och saklig. Den kan basera sig på enkel kunskap om vardag, den står alltså mellan de två ändarna, dvs. den konstnärliga och den vetenskapliga texten. Det är också möjligt att den innehåller åsikt och försöker subjektivt påverka mottagaren. (Saukkonen 1984: 36-37.)

3.3. Stilistisk aspekt

3.3.1. Stil, stilistik och stilanalys

Relationen mellan innehåll, form och verkan kallas stil. Stilistiken intresserar sig främst för att klargöra hur en viss effekt uppnås. Många stilforskare har uppställt en egen definition; målsättningen med stilanalysen beror på den typ av text som undersöks. (Cassirer 1986: 10-11.) Enkvist (1973: 117) har kommit med en distinktiv definition. Enligt den

bestäms stilen hos en text av summan av de signifikanta skillnaderna mellan förekomsten av språkliga drag i denna text och i en med texten jämförbar, till den kontextuellt relaterad norm, eller ett nätverk av sådana normer.

Nästan alla forskare har arbetat med grundfrågan: hur framställer författaren ett visst tema och vilken effekt har det (Cassirer 1986: 11)?

Ordet analys används ibland som synonym till tolkning. Dessa två begrepp borde man ändå hålla isär. Textanalysen betyder textens struktur, dvs. ett blottläggande av textens beståndsdelar och deras förhållande. På grund av analysens resultat kan man göra beskrivningar och tolkningar. (Cassirer 1986: 11.)

3.3.2. Faktorer som påverkar stilen

Språksituationen består av avsändaren, mottagaren, situationen, mediet/kanalen, ämnet och syftet. Varje människa har sin stil som är avhängig av sociala variabler som ålder, kön, utbildning, yrke samt uppväxt- och levnadsmiljö. De präglar hennes framställning och stil utom i de fall där hon skall följa ett starkt mönster (t.ex. kanslistil). Lika betydelsefulla är avsändarens attityd och relation till ämnet situation och mottagaren. Dessa faktorer hör såväl till avsändaren som till mottagaren. Talsituationen karakteriseras av interaktion, dvs. roller mellan avsändaren och mottagaren byts ideligen. (Cassirer 1986: 27, 33.)

Språksituationen ingår i en större situation, som påverkar den. Man brukar skilja dessa större situationer mellan tal- och skrivsituation och mellan direkt och indirekt kommunikation. Talsituationen kan vara en föreläsning eller småprat, skrivsituationen en förordning eller ett brev som eleverna skickar under lektioner. Mediet är förbundet med språksituationen. (Cassirer 1986: 34.)

Ämnesområdet och avsändarens syfte har avgörande betydelse för stilen, de är intimt korrelerade. Syftet har två huvudgrupper: informerande och påverkande text. Till den förra räknas bl.a. redogörelser och demonstrationer, till den senare å ena sidan handlingsutlösande, t.ex. agitation och argumentering, å andra sidan enbart känslöpåverkande. (Cassirer 1986: 34, 36.)

3.3.3. Stilnivå och -valör

På medeltiden skilde stilistikerna mellan tre slags stilnivåer: den storslagna (hjältar, krigståg), den vardagliga (bönder och deras arbete) samt den låga stilen (herdar med sina får). Man talar fortfarande om högre och lägre stilnivå; till den högre hör lag, förvaltningstext, författning, predikan och akademisk stil, till den lägre slang, jargong och

folkligt talspråk i olika former. I synonymordböckerna finner man en rad stilnivåer: vulgärt - slang - folkligt - vardagligt - akademiskt - poetiskt - högtidligt. De anger en situationell kontext, beteckningar på en genre eller de betecknar en attityd till ordet. En stilart utmärks av en homogen stilnivå hos orden och uttrycken. (Cassirer 1986: 65-66.)

Det som anger ordets attityd till det som det betecknar är stilvalören. Den kan betecknas med följande uttryck: vulgärt, skämtsamt, nedsättande, smeksamt och positivt - negativt. Stilvalören beror på intensitet och värdeladdning. *Uselt* är sämre än *dåligt*, *smuts* är inte så stark och vulgär som *skit*, osv. (Cassirer 1986: 68.)

3.3.4. Några stilistiska verkningsmedel

Endast intellektuell begriplighet kan gränsa olika stilistiska verkningsmedel. Det är alltså omöjligt att försöka samla en fullständig lista på dem, men några kan man nog nämna. (Teleman & Wieselgren 1978: 41.)

Rytm, rim och onomatopoesi är viktiga medel inom klang och ljudsymbolik. Med hjälp av dem blir texten lättare att komma ihåg. Texten kan också bli mera klangfull och välljudande eller tvärtom, naturligtvis. (Teleman & Wieselgren 1978: 42, 44, 46.)

Typografiska arrangemang spelar en viktig roll i serieteckningarna. Man har en rad fasta konventioner som markerar tankar, replikernas art och icke-språkliga ljud. (Teleman & Wieselgren 1978:47-48.)

Med *upprepning* kan man sträva efter entydighet, då omnämns samma begrepp på samma sätt. Man kan också syfta till emfas, upprepningen är ett användbar sätt att hamra in huvudpunkterna i en framställning. Upprepningen hör också till poesi, den kan ses som en fonetisk företeelse att jämföra med rimmen. Man tänker på ekot. (Teleman & Wieselgren 1978:52.)

Kontrastverkan ökar om man använder antonymer intill varandra. Detta medel kallas *antitesen*. Som exempel kan man nämna *liten* och *stor*, *gammal* och *ung*. (Teleman & Wieselgren 1978: 54.)

Överförd betydelse kan basera sig på lika utseenden, som till exempel är fallet med slangordet *kran*, 'näsa'. Denna förkortade jämförelse är en bildmetafor. Metaforen

överdriver likheten mellan två företeelser till full identitet. (Teleman & Wieselgren 1978:55.)

Mångtydighet är grunden för *ordlekarna*. Ord eller fras kan tydas på minst två sätt. Effekten blir komisk eller i ett annat sammanhang kan den antyda mera svåråtkomliga betydelsesammanhang. Det är fråga om *paradox* om den ena tolkningen ger en självmotsägelse och bara den andra en rimlig mening. Om man däremot koordinerar två helt olika begrepp som inte hör ihop, talar man om *zeugma*. Av de två begreppen är vanligen ett abstrakt och ett konkret, till exempel *använd sunt förnuft och Substral*. (Teleman & Wieselgren 1978: 59-60.)

Gradförskjutning betyder att man ofta väljer uttryck som är för mycket. Då använder man *hyberboler*. Det är dock viktigt att kunna skilja mellan den stilistiska hyberbolen och den osakliga överdrift. Om man däremot underdriver, kallas det *litotés*. Det är också möjligt att använda beteckningen som betyder något helt annat än vad man menar, detta kallas ironi. Man kan säga *å du var nykter i går förstås* när man egentligen menar *å du var full i går förstås*. (Teleman & Wieselgren 1978:60-61.)

3.4. Semantisk aspekt

3.4.1. Semantik

Termen *semantik* härstammar från de grekiska orden *séma* (tecken) och *sémantikos* (meningsfull). Den används som en beteckning på studiet av ett kommunikationssystem tolkning, betydelse och innebörd. (Allwood & Andersson 1976: 1.) Den kan sägas vara lika med *betydelselära*. Semantik är en del av *semiotik* eller *semiologi*, den allmänna vetenskapen om tecken. (Regnéll 1971: 1.)

Sedan gammalt har *lexikologien* redogjort för ordens betydelse. Nu betraktas den som en viktig del av semantik. (Karlsson 1994: 170.) Ytterligare har man hänfört följande begrepp till den språkvetenskapliga semantiken: *synonymi*, *polysemi*, *homonymi* osv. Några forskare skiljer noga mellan semantik och *onomasiologi*, som också studerar förhållandet mellan sak och ord. Där frågar man t.ex. på vilka skilda sätt dessa förhållanden kan uttryckas i ett visst språk. Den filosofiska semantiken undersöker betydelser av semantiska termer som *denotation*, *konnotation*, *betydelse*, *mening*, osv. (Regnéll 1971: 1-2.)

3.4.2. Denotation

Ordens betydelse har två grundelement, dels *denotation* eller grundbetydelse, dels *konnotation* eller associationsinnehåll. Eftersom förhållandet mellan ord och referent är konventionellt, är segmenteringen av erfarenheter i språkliga symboler eller ord olika i olika språk. Skillnaderna är inte så stora, när det är fråga om konkreta föremål; då sker klassificeringen direkt med hjälp av sinnesförmimelsen, och föremål och varelser är klart avgränsade. Skillnader kan förekomma även vid konkreta föremål. När man behöver orden *träd* och *trä* i svenskan, klarar man med ett ord, *puu*, i finskan. I samma takt som nivån blir abstraktare blir skillnaderna i lexikalisering större. (Ingo 1991: 122-123.)

Människornas lexikaliseringsgrad på några fälten blir högre om vissa livsområden och sakförhållanden är viktigare och mer centrala i ett språk än i ett annat. Ordförrådet på ifrågavarande område blir mycket rikt och nyanserat. (Ingo 1991: 123.)

För att klargöra ordens denotation får översättaren hjälp av komponentanalysen, som är hjälpsam speciellt vid fall av polysemi och näraliggande betydelser. Genom analysen framgår att olika ord har både *gemensamma* och *distinktiva* eller betydelseskiljande komponenter. Som resultat kan man få exempel på synonymi, homonymi och polysemi samt antonymi osv. (Ingo 1991: 124-125.)

När två eller flera ord med flera form verkar betyda samma sak är det fråga om *synonymi*. Man kan vara säker om detta genom att byta ut en påstådd synonym mot en annan. Om betydelsen blir densamma är detta tecken på synonymi. (Allwood & Andersson 1976: 74.) Hur som helst kan man nog inte byta ut synonymer, textens stil är slutligen den avgörande faktorn; de används alltså som stilmedel (Cassirer 1986: 69).

Som en motsats till synonym kan betraktas *antonym*. De antonyma orden har komplementär betydelse, de innehåller i allmänhet ett jämförelsemoment: *varm - kall*, *liten - stor*, osv. Till komplementär betydelse räknas också sådana motsatsförhållanden, där det är fråga om konversion (*komma - gå*, *taga - giva*, osv.) och där det ena ordets negation automatiskt impliceras av det andra ordet (*man - kvinna*, *levande - död*, osv.) (Ingo 1991: 128-129.)

Översättaren skall vara mycket noggrann när samma ord har flera olika betydelser, språkvetenskapligt talar man om *polysemi* och *homonymi*. I polysemi är det fråga om flera betydelser hos "samma ord". Ett exempel för detta är finskans verb *tulla*: *tulen kipeäksi 'jag blir sjuk'*, *tulen kaupunkiin 'jag kommer till staden'*, osv. Däremot representerar

verbets imperfektform *tuli* 'kom, anlände' homonymi till substantivet och *tuli* 'eld, ljus', det finns alltså flera ord med samma form. Ordförrådets grundenhet är ett lexem, en abstraktion av ordet; med semem avser man ett polysemt lexems enskilda semantiska tolkning. Detta betyder alltså att översättaren bör översätta semem och inte lexem. (Ingo 1991: 129-130, 136.)

Vakenhet av översättaren krävs det också när han skall finna sådana ord på målspråk som står på samma hierarkiska nivå som de originala orden. Han bör använda ord som är lika generella eller specifika som de originala motsvarigheterna. *Mjölk* och *kaffe* står lägre i hierarkin än ordet *dryck*, de är alltså *hyponymer* till en *hyperonym*. (Ingo 1991: 127.)

3.4.3. Konnotation

Den betydelseaspekt som handlar om emotionella reaktioner heter konnotativ betydelse. Man kan skilja mellan konnotativa reaktioner mot form och mot innehåll. En charmant talare lyckas att fånga publiken fast hans meddelande inte innehåller något, medan en anspråkslös talare med något ur innehållssynpunkt väldigt viktigt misslyckas. (Sorvali 1983: 66-67.) Med andra ord hör konnotationerna främst till ord eller idiom men också till intonationen eller till framställningssättet och då gäller det närmast stilen (Ingo 1991: 143).

Vid översättning bör man ta hänsyn till konnotationerna. Det är svårt och man har inte lyckats att beskriva dem helt tillfredsställande. Några bra försök finns det i varje fall, man har t.ex. fått fram att ordet *mor* är positivt, medan ordet *kvinna* får en tämlig neutral värdering. Översättaren har lyckats bäst om översättningsmotsvarighetens känsloladdning är likvärdig med det originala ordet. Är resultatet inte så lyckat kan motsvarigheter vara mildare och mera förskonande eller mera negativa och grövre än orden i originaltexten. (Ingo 1991: 144-145.)

3.4.4. "Falska vänner", faux amis

Många ord ser ut eller låter lika i två språk. De kan vara gemensamma för de båda språken; det kan vara fråga om släktspråk eller lånord. Oftast förekommer de i samma betydelse men å andra sidan är det ganska vanligt att de har specialiserats och fått olika betydelser, extension eller stilvärde osv. Ett ord kan vara negativt i ett språk, i ett annat positivt eller neutralt, det förekommer alltså stora skillnader i konnotation. (Ingo 1991: 145.)

Till en början kan det verka lätt och enkelt att översätta ett gemensamt ordförråd, vilket leder till fel hos ovana eller osäkra översättare. Man skall alltid verifiera ett ords betydelse med hjälp av ordboken, om man inte känner till alla möjliga betydelseskiftningar. Svårigheter uppstår också, när orden fonetiskt påminner om varandra. Litet överdrivet kan tyskans sats *Bald kommen die Löwen und die Bären* 'snart kommer lejonerna och björnarna' bli som den svenska skolöversättningen *Snart kommer löven och bären*. (Ingo 1991: 145-146.)

Översättaren får aldrig ta ett ords betydelse som en självklarhet. Genom betydelseändringar får orden mycket skiftande betydelser i olika språk, t.ex. eng. *queen* 'drottning' och sv. *kona* 'slyna'. Detta gäller även vid lånord; man behöver inte låna in alla semem om språket redan har ord som betecknar några av dem. Då lever lånordet bara i form av ett visst semem, ett exempel för detta är *axel* (i maskin) som på finska lyder *akseli*. Däremot var det inte nödvändigt att låna in sememet *axel* (skuldra). (Ingo 1991: 151.)

3.5. Pragmatisk aspekt

3.5.1. Om pragmatik

Pragmatiken studerar förhållandet mellan språket och språkbrukaren. Sättet att använda språket beror på situationen, sändarens/mottagarens kunskaper, antaganden, attityder osv. Med ögat på översättningen är det viktigt att komma ihåg att en översättningsmotsvarighets lämplighet eller olämplighet är beroende av språklig praxis. Motsvarigheten skall fungera, man måste ta hänsyn till de speciella behov och skillnader i kulturbakgrund som mottagaren har. (Ingo 1991: 89-90.)

3.5.2. Textens huvud- och sekundärfunktioner

Det är viktigt att veta vilket syfte texten har när man översätter den, så kan man välja översättningsmotsvarigheten i enlighet med den originala funktionen. Man brukar särskilja tre grundfunktioner samt tre sekundärfunktioner: *informativ*, *expressiv* och *imperativ* samt *fatisk*, *estetisk* och *metalingvistisk funktion*. (Ingo 1991: 159-160.)

När språket förmedlar kunskaper, data och information, är det fråga om *informativ* funktion. Budskapet är objektivt neutralt, typiska exempel är reportage, tillkännagivanden, nyheter och fackspråkliga texter. Informationsförmedlingen blir lättare, om översättaren med lexikala och formella medel strävar efter entydighet, klarhet och exakthet. (Ingo 1991: 159.)

Med *expressiv* funktion förmedlas förutom kunskap och information också känslor och språkbrukaren förhåller sig subjektivt till ämnet. Denna funktion är synnerligen viktig inom lyriken och den övriga skönlitteraturen, men även i den religiösa litteraturen och propagandaspråket är dess roll betydande. Översättaren skall få läsaren att känna på samma sätt som författaren. (Ingo 1991: 160.)

Vid *imperativ* funktion är mottagaren utgångspunkten. Man förmedlar också beteendemodeller och handlingsmönster. Bibeln är ett bra exempel för den imperativa funktionen, andra är reklamtexter, läroböcker, bruksanvisningar och kommando- och propagandaspråk. (Ingo 1991: 160.)

Den första bland sekundärfunktionerna kallas för *fatisk* funktion. Till den hör bl.a. artighetsfraser och samtal om vädret. Man vill skapa och upprätthålla människokontakter speciellt i talspråket men också i skrift. Typexempel för *estetisk* funktion är skönlitteratur. Skönhetsvärden som ger njutning både åt sändare och mottagare representeras av ett finslipat och omsorgsfullt formulerat språk. Även barnramsor och schlagertext har denna funktion. Man talar om *metalingvistisk* funktion när språket förklarar och beskriver även sig självt, vilket är vanligt inom språkvetenskapen. (Ingo 1991: 160.)

3.5.3. Att översätta namn

Traditionellt har man tyckt att egennamn inte har någon egentlig betydelse, vilket betyder att det inte finns något att översätta. Så kom man fram till en enkel princip om att namn inte skall översättas. Verkligheten är dock mer komplicerad. (Ingo 1991: 204.)

Egennamn har vanligen uppkommit ur appellativer, som fortfarande har kvar ett semantiskt innehåll, som beskriver en plats, en person osv. Sådana betydelser kan man översätta i någon form; som exempel kan man nämna *Stockholm*, *Sälen* och *Bengtsson*. Ofta anpassas svåruttalade namn så att de känns bekanta, därför heter huvudstaden i Sverige *Tukholma* på finska. (Ingo 1991: 204-205.)

I litteraturen spelar personnamn ofta en stor roll. Astrid Lindgrens *Pippi Långstrump* har faktiskt långa strumpar och heter därför *Peppi Pitkätossu*, *Pippi Langstrumpf* osv. *Emil i Lönneberga* kallas på finska *Vaahteramäen Eemeli*, som direkt översatt skulle heta 'Lönnbacks Emil'. Även personnamn anpassas: *Ida/Iida*, *Anton/Anttoni*, *Lina/Liina* och först och främst *Aatu*, som i de originala böcker heter *Alfred*. (Ingo 1991: 208.)

3.5.4. Översättarens pragmatiska problem

Pragmatiken vållar svårigheter så fort det talas om fenomen som saknas i målspråkets kultur eller som har olika betydelse eller form. Tjurfäktning och dess symbolik är ett exempel på situationen *samma form - olika betydelse*. För spanjorer är tjurfäktingens form klar, varje skede har regler och namn. Betydelsen är den att den visar hur skickligheten segrar över den råa styrkan. För resten av världen är tjurfäktingen grym mot djuren, tjurfäktingaren och publiken är grymma, hela det spanska folket är grymt! Ett vidare exempel ligger oss närmare. De ljudsignaler som berättar för synskadade fotgängare när det går att gå över gatan har i Finland och i Sverige motsatta funktion. När man i Sverige hör en obruten signal bör man vänta tills signalen blir bruten, medan man i Finland kan i lugn och ro gå över gatan (Ingo 1991: 162-163.)

Taxibilarna har i olika länder *samma betydelse* men *olika form*. De kan ha någon färg eller ett annat kännetecken så att man skiljer dem, kännetecknen varierar från land till land. Situationen med hälsningsritualerna är likadan: fransmännen kysser på kind, kineserna gnider näsorna på varandra, osv. (Ingo 1991: 163.)

Det kan också hända att situationen har *samma form* och *samma betydelse* men *olika distribution*. I många länder hälsar man genom att skaka hand, men vilka som gör det varierar. I Sverige är det vuxna som hälsar så, speciellt i mera högtidliga situationer. Vardagligt är det däremot i Mellaneuropa och också bland ungdomar. (Ingo 1991: 163-164.)

Viktiga är skillnaderna i språklig praxis, de kan gälla allmänna principer eller enskilda uttryck. Översättaren bör kunna skilja vilka som duar vilka enligt målspråkets normer, i Sverige är det ännu vanligare att dua än i Finland. När en svensk hälsar med "Hej!" säger en finne intuitivt "Päivää" och en finlandssvensk "Goddag". Bruksanvisningar duar ibland på finska, nästan alltid på svenska men aldrig på franska. (Ingo 1991: 164.)

3.6. Om författarinnan

Bakom pseudonymen Merri Vik står författarinnan Ester Ringnér-Lundgren, som föddes 1907 i Norrköping. Hon bestämde sig för att gå i sin mammas fotspår och utbilda sig till småskollärlarinna. Hon skrev under åren i skolan och på seminariet och när hon var nitton år fick hon två sagor publicerade i Svenska Dagbladets söndagsbilaga. Hon arbetade i sju år som lärarinna i Rosersberg, Norrköping och Mariestad. Hon gifte sig, fick sitt första barn och blev mamma på heltid. (Malmstedt 1987: 14,116.)

Den första boken kom till 1942, Esters mamma hade just gått bort. För att trösta både sig själv och sin minsta dotter började hon skriva en lite längre berättelse - det blev *Kvirre och Hoppsan*. Efter detta stod alla dörrar öppna för Ester: det blev flera böcker om de två trollens äventyr, och därtill en lång rad sagoböcker. 1954 kom den första flickboken, *Lilla Trulsa* -serien började. (Malmstedt 1987: 116, 122.)

Det som gjorde Ester Ringnér-Lundgren, eller egentligen hennes pseudonym Merri Vik, riktigt berömd, var *Lotta*-böckerna. Lottas "födelse" var lite speciell. 1958 hade Ester ryggsnitt och var tvungen att ligga stilla i sängen - och "ha tråkigt" som hon själv säger. Så kom en av hennes döttrar med penna och block och bad henne att skriva en bok. Så blev det sammanlagd 46 böcker om Lotta. Böckerna följer huvudpersonen från ca 13 år fram till giftermål. När man frågar Ester varifrån hon får sin inspiration till alla äventyr och dråpligheter som Lotta ständigt hamnar i, ler hon finurligt och berättar, att allt har hänt i verkligheten, på ett eller annat sätt. Hon har bara tagit ut svängarna lite, hon är ju en författarinna! (Malmstedt 1987: 122.)

Ester Ringnér-Lundgren hade ett medvetet pedagogiskt syfte när hon skrev. Hon försökte ta med något om geografi, historia, musik, konst, litteratur och sjökunskap i sina böcker. Hon var inte gammal lärarinna för inte! (Malmstedt 1987: 122.)

Ringnér-Lundgrens böcker har blivit översatta till tyska, danska, norska, finska och isländska. Tillsammans blev det 135 stycken med sammanlagd upplaga av drygt 3 miljoner exemplar. (Malmstedt 1987: 15.) Hon avled 85 år gammal den 26 juli 1993.

4. LOTTA-BÖCKERNAS ÖVERSÄTTNINGAR

4.1. Allmänt

Jag har undersökt sex böcker i Lotta-serien av Merri Vik. Fyra olika översättare (A-M. Helminen, Auli Hurme-Keränen, Rauni Kanerva och Tuula Syvänperä) har kommit med sina arbeten. Antagligen är det ingen slump att de är kvinnor, det är även författarinnan och målgruppen. Att kunna ändra sin stil enligt originaltexten hör till de allra viktigaste egenskaperna hos en översättare. Därför skulle det säkert ha varit möjligt att låta manliga översättare göra arbetet men detta system verkar naturligt.

I fortsättning anger jag källan enligt följande schema:

- Lotta₁= Det ordnar sig, Lotta
- Lotta₂= Homma hanskassa, Lotta!
- Lotta₃= Det är Lotta förstås
- Lotta₄=Lottapa tietenkin
- Lotta₅= Ja, se Lotta!
- Lotta₆= Niin Lotan tapaista
- Lotta₇= Lotta är sig lik
- Lotta₈= Lotta on aina Lotta
- Lotta₉= Lycka till, Lotta
- Lotta₁₀= Onneksi olkoon, Lotta!
- Lotta₁₁= Visst är det konstigt, Lotta
- Lotta₁₂= Aika hassua, Lotta

4.2. Stilistik

Det fanns några olikartade stilvärden i originalen och översättningar. Nu gäller det ungdomslitteratur, i vilket det förekommer ungdomsspråk med slang och mer lånord än i vardagsspråket. Vid översättning skall man vara noggrann, resultatets stil blir lätt för hög eller låg. Dessutom lever språken alltid, speciellt ungdomsspråk. Ju mera man använder uttrycken, desto tidigare och säkrare förlorar de sin effektivitet och man blir tvungen att hitta på nya, fungerande ord. Man skall komma ihåg att den äldsta boken är skriven redan 1958, den nyaste 1988. Översättningen har skett oftast inom några år, den första finska översättningen härstammar från året 1974.

Engelskan har som ett världsspråk en viktig roll i kommunikationen, dess påverkan kan man se i direkta lånord, som i det följande.

- (1) a. *Sorry*, tjejen. (Lotta₁, 142.)
b. *Ikävä juttu*, tyttöseni. (Lotta₂, 148.)
- (2) a. - *All right*, då, sa jag dovt. (Lotta₉, 50.)
b. - *Hyvä on*, huokasin alistuneena. (Lotta₁₀, 50.)
- (3) a. - Ja, *all right* då! Jag ska försöka... (Lotta₁₁, 18.)
b. - *All right* sitten! Minä yritän... (Lotta₁₂, 16.)
- (4) a. - *All right*, sa jag. (Lotta₁₁, 51.)
b. - *All right*, tuumasin. (Lotta₁₂, 45.)
- (5) a. - *Okay*, tjejen... Jag bara varnade... (Lotta₉, 15.)
b. - *Okay*, pimatsu... minä vain varoitin... (Lotta₁₀, 15.)
- (6) a. - *Okay*, då går jag ensam, sa Vickan, satte näsan i vädret och marscherade i väg. (Lotta₉, 84-85.)
b. - *Okay*, sitten minä menen yksin, Vickan kivahti, nosti nokkaansa ja marssi alas portaita. (Lotta₁₀, 84.)

Kursiveringarna är mina. *Sorry*, *all right* och *okay* har lånats från engelskan både till svenska och finska. I finskan har *sorry* anpassats till skrift, 'sori'. Nuförtiden hör man nästan dagligen nya versioner av *sorry*, en av mina stora favoriter är 'sortsit' som har blivit ganska populär speciellt bland ungdomar.

All right däremot skrivs oftast på engelska sätt. Naturligtvis anpassas även det då och då, skriftsättet kan vara t.ex. "ool rait", men då är stilen mycket fri. Även *okay* har fått sitt finska och svenska sätt, *okei* och *okej*.

Översättaren har översatt de två första engelska lånord, kanske har hon tyckt att de inte är så vanliga på finska. *Okay* däremot har använts flitigt även i Finland i årtionden och har därför fått behålla sitt originala skriftsätt.

Överallt finns det människor som säger alltid direkt vad de vill, oberoende om de andra är bekanta eller inte. De satsar inte på stilen utan vill bara få sin röst hörd och driva sin vilja

igenom. Översättaren har kanske tänkt på dessa människor vid översättandet av den följande meningen.

- (7) a. - *Tig*, väste den tjocke karlen vid min sida. (Lotta₃, 36.)
 b. - *Turpa kiinni*, murahti paksu mies vieressäni. (Lotta₄, 44.)

Tig är kort och effektivt, motsvarande uttryck på finska är *hiljaa* eller *vaiti*. Fast *turpa kiinni* låter mer vulgärt än det neutrala *tig*, används det flitigt i finskan. Möjligtvis är det finska folket mer vulgärt än svenskarna, vi har ju alltid följt efter dem i många avseenden och försökt förbättra saker och ting.

När det finns flera möjliga sätt att översätta ett ord, har översättaren då och då haft svårigheter med ordvalet.

- (8) a. Följ med hem till mig och drick *choklad*--- (Lotta₃, 27.)
 b. Mennään meille kotiin juomaan *suklaata*. (Lotta₄, 32.)

- (9) a. Siv och Giggi ordnade med *choklad*. (Lotta₃, 27.)
 b. Siv ja Giggi keittivät *kaakaota*. (Lotta₄, 33.)

På finska talar man om *kaakao*, oberoende om det är kallt eller kokt. Mycket sällan hör man ordet *suklaa(juoma)*. Antagligen är båda orden bekanta och vanliga för översättaren. I detta sammanhang förekommer drycket dock två gånger med ett så litet mellanrum, att de kunde ha blivit översatta på samma sätt för att undvika förundran och vara konsekvent.

Någon föreslår att Lotta skulle skriva en bok, henne har det ju hänt så mycket och hon har en livlig fantasi till på köpet. Trots allt detta kan Lotta inte tro på sina kunskaper och tackar nej.

- (10) a. Skriva en bok! *Jo, jag tackar jag*. (Lotta₉, 29.)
 b. Kirjoittaa kirja! *Voi, hyvä tavaton*. (Lotta₁₀, 29.)

Översättaren har koncentrerat sig på Lottas förunder, som blir överfört. Den gällande översättningen låter lite gammaldags för att vara en replik av en tonårsflicka. Det kan nog vara också ett sätt att framhäva förundran. Trots allt skrevs boken på 1980-talet. Då kände man redan den sarkastiska betydelsen med satsen. En bokstavlig översättning är i detta fall mer originaltrogen:

Kirjoittaa kirja! Kiitos vaan (kamalasti).

Ett gammaldags inslag har också den följande meningen:

- (11) a. Gerds ögonbryn flög i höjden som två *rullgardiner*. (Lotta₇, 197.)
 b. Gerdin kulmakarvat lehahtivat ylös kuin *kierrekaihtimet*. (Lotta₈, 21.)

När boken utkom på 1970-talet talade man om *kierrekaihdin* på finska. I dag låter det komiskt och muntrar upp en. *Rullgardiner* har senare lånats in från svenskan och anpassats lite. Om texten översatts i dag, skulle man använda ordet *rullaverhot*. Den gällande översättningen för dock med sig nostalgi.

Författarinnan var tidigare en lärarinna och fortsatte att lära genom sina böcker. Här bekantar hon sina unga läsare med Sir Pelham Wodehouse, en engelsk författare, som fick beröm med sina humoristiska romaner och komedier. Wodehouse förekommer rätt ofta i Lotta-böcker, han var säkert en själsfrände med Ringnér-Lundgren.

- (12) a. *Hade som Wodehouse säger "fått trassel med stämbanden"*. (Lotta₉, 27.)
 b. *Äänijänteet aivan lamaantuivat*. (Lotta₁₀, 27.)

För att den i och för sig riktiga översättningen skulle vara både stil- och ändamålsenlig, skall man behålla Wodehouse i texten. Ett översättningsförslag:

Wodehousen sanoi "äänijänteet olivat sekaisin".

Till all lycka blir Wodehouse dock inte helt bortglömd i översättningar, som det framgår av de nedanstående rader:

- (13) a. Som jag sagt förut - himlen var blå, solen sken och några rader, som
Wodehouse flitigt använder sig av i sina böcker--- (Lotta₁₁, 7-8.)
 b. Kuten jo sanoin, taivas oli sininen, aurinko paistoi ja mieleeni nousi äkkiä
Wodehousen kirjoissaan ahkerasti käyttämä vertaus--- (Lotta₁₂, 7.)

De följande två satser har behållit sina informativa innehåll. På stilnivån har det skett förändringar: de har blivit fattigare och därmed kortare och tråkigare.

- (14) a. --- skyndade iväg *med mig i kölvattnet*--- (Lotta₁₁, 84.)
 b. --- lähti *edelläni*--- (Lotta₁₂, 77.)

(15) a. Kajsa var mig i hälarne--- (Lotta₁₁, 16.)

b. Kajsa tuli perästä--- (Lotta₁₂, 14.)

Det enklaste sättet att behålla också stilen är att översätta dem direkt, det finns inget hinder för det. Då skildrar satser händelser på ett mycket bättre sätt:

--- kiirehti pois minä vanavedessään---

Kajsa oli kannoillani---

Det kan också ske tvärtom, ibland får satser mer färg vid översättningen, som det framgår av det nästa exemplet.

(16) a. Jag kände mig som en firad baldrottning och det var något som jag *trivdes kolossalt bra med*. (Lotta₇, 246.)

b. Tunsin itseni juhlituksi tanssiaisten kuningattareksi ja viihdyin osassani *kuin apina rusinapuussa*. (Lotta₈, 93.)

Man kan nästan se hur glad och lycklig apan - och därmed Lotta - måste vara. Lotta trivs säkert mycket bra även i den originala meningen, men enligt den finska tolkningen är situationen ännu bättre.

För det mesta har översättarna dock lyckats mycket bra med stilistiska frågor. Humor spelar en viktig roll i Lotta-böckerna. Fast man skrattar och ler ofta åt likadana saker i Sverige och i Finland, är det svårt att tolka humoristiska texter till ett annat språk.

Hittar man ett bra, beskrivande ord, lönar det sig att använda det vid översättningen av olika ord.

(17) a. Skulle jag bli tvungen att avstå från kakor och te för den där *mallgodans* skull. (Lotta₅, 137.)

b. Joutuisinko luopumaan leivoksista ja teestä yhden... yhden *jäkälän* vuoksi? (Lotta₆, 58.)

(18) a. Nog var han *ett nö!* (Lotta₇, 201.)

b. Oli siinä kanssa *jäkälä!* (Lotta₈, 28.)

(19) a. - *Fåntrattar!* skrek Giggi efter dem. (Lotta₅, 163.)

b. - *Jäkälät*, Giggi huusi heidän jälkeensä. (Lotta₆, 93.)

Översätter man de ovanstående satserna direkt, låter de lite konstiga. A-M. Helminen står bakom de finska meningarna. Hon har löst problemet genom att byta orden till ett färgrikt *jäkälä*, 'lav', som i all sin gråhet och torrhet skildrar väl personer i fråga. Speciellt *ett nöt* skall helst inte översättas direkt, *nauta* har ett mycket lägre stilvärde än det svenska ordet. Ofta skäller man kvinnor med sämre ord än män, därför skall man helst byta ordet, man skäller ju en pojke! På ett annat ställe har hon översatt ordet *ett nöt* på ett annat sätt:

(20) a. - Du är väl *ett nöt*, Lotta! (Lotta₇, 254.)

b. - Olet sinä kanssa *tallukka*, Lotta! (Lotta₈, 106.)

I stället för att vara en träkmåns, är det nu fråga om klumpighet. *Tallukka* är nog ett av de bästa finska sätten att uttrycka detta. Även *jäkälä* skulle vara tänkbar här, men översättarens lösning visar att hon har ett omfattande ordförråd. Det har också författarinnan, som man kan se i den följande meningen:

(21) a. - Lyft fötterna högt själv, *Snubbel-Maja*, sa han och tänkte tvärvända.

(Lotta₉, 26.)

b. - Nosta itse koipiasi, *kömpelys*, hän puuskahti ja aikoi kääntyä kannoillaan.

(Lotta₁₀, 26.)

Huvudstaden i Danmark kallas nästan alltid *Köpis* av finska ungdomar, det går snabbare att säga än *Kööpenhamina*. Även översättaren har lagt märke till detta.

(22) a. - Nej, som sagt, sade Knatt, den retstickan. Vad har *Köpenhamn* gjort för ont för att få de där två över sig? (Lotta₇, 239.)

b. - Mitä pahaa *Köpis* olisi tehnyt saadakseen nuo kaksi riesakseen, Knatt härnäsi. (Lotta₈, 83.)

I ungdomsspråk finns det flera sätt att kalla *en flicka*. En av de vanligaste är *en tjej*, som förekommer ofta också i Lotta-böckerna. Den har blivit översatt på ett par sätt, som alla är helt acceptabla.

(23) a. Sorry, *tjejen*. (Lotta₁, 142.)

b. Ikävä juttu, *tyttöseni*. (Lotta₂, 148.)

(24) a. - Okay, *tjejen*... Jag bara varnade... (Lotta₉, 15.)

b. - Okay, *pimatsu*... Minä vain varoitin... (Lotta₁₀, 15.)

(25) a. - Här finns inga misstag, *tjejen*, sa "vildmannen". (Lotta₉, 35.)

b. - Kuule *pimu*, tässä ei ole mitään erehdyksiä, villimies karjaisi. (Lotta₁₀, 35.)

Det förekommer inte några direkta svordomar, vilket är väntat med tanke på författarinnans bakgrund. Däremot möter man ett mildare kraftuttryck *farao* i flera sammanhang.

(26) a. - Vem *farao* är det som trampas? (Lotta₇, 244.)

b. - Kuka *älypää* täällä potkii? (Lotta₈, 90.)

(27) a. Å, *fy farao*--- (Lotta₇, 223.)

b. *Voi itku*--- (Lotta₈, 59.)

Översättaren har hittat ett väldigt bra sätt att tolka ordet, de finska uttrycken är varken alltför kraftfulla eller helt oeffektiva. På ett annat ställe säger Lotta redan början av ett kraftuttryck men omformulerar det så fort hon själv lägger märke till det. Hela detta har strukits i översättningen.

(28) a. Men jag skulle också be henne inte bli *förb* - jag menar *arg på mig* - utan försöka förstå och förlåta. (Lotta₁₁, 76.)

b. Mutta pyytäisin myös, ettei hän suuttuisi minuun, vaan yrittäisi ymmärtää ja antaa anteeksi. (Lotta₁₂, 69.)

När allt omkring i skogen håller sig tyst, får man en känsla att något skall hända snart. Översättaren har sett framför sig bilden som författarinnan skapat och använt i översättningen ordet *luomakunta*, som passar utomordentligt bra i sammanhanget.

(29) a. Inga fåglar hördes kvittra, inte en vindfläkt rördes - *allt* var stilla som i väntan. (Lotta₉, 55.)

b. Yksikään lintu ei visertänyt, ainoatakaan tuulenhenkäystä ei tuntunut - *koko luomakunta* eli hiljaisessa odotuksessa. (Lotta₁₀, 56.)

Lottas vän Giggi äter lakritsbåtar och har svårt att tala. I den originala versionen kan detta beaktas bara genom 's'-et som skrivs *sch*. Översättaren har anpassat det till finskans *sh* och därtill betonat 'r'-et.

(30) a. - Vilket? fick Giggi med möda fram. *Schka läscha* dikt i morgon. (Lotta₇, 189.)

b. - Mihin *kokouksheen*, Giggi sai vaivoin kysytyksi. Minun on *laushuttava huomenna rruno*. (Lotta₈, 8.)

Även Lotta skall läsa dikt i skolan. Efter att ha valt en lämplig dikt, börjar hon agera och läsa den så uttrycksfullt som möjligt.

(31) a. *Baronen, han blänker och bugar sig grant*

framför Richelieu, som gnider sin haka.

"Berätta herr baron! Är det sant, är det sant?"

Han stirrar i kamin, som hörs spraka,

och rör liksom i tankar en knapp i sin tapet,

baronen sjönk i golvet,

varthän, å, ingen vet.

"Vart tog baronen vägen?"

väste Richelieu blid

och smög in i salongernas frid.

---[kursiv stil i originalet]

--- och jag slungade fram de sista orden:

och kärleken, den bugade så mjuk och timid

och blev djävulen på Richelieus tid [kursiv stil i originalet]

i ett sista crescendo---

(Lotta₇, 191-192.)

b. Hieroin leukaani, tuijotin kuviteltuun kamiinaan (kamiinana en sentään räiskynyt!), painalsin kavalasti kuviteltua nappia ja lähetin paronin lattian lävitse maanalaiseen vankiluolaan. "Minne paroni hävisi", ihmettelin sen jälkeen silmät pyöreinä ja hiippailin näyttämöltä.

--- sinkosin loisteliaan loppuhuipentuman rakkaudesta ja paholaisesta---

(Lotta₈, 12.)

Svenskspråkiga läsare får bekanta sig med den egentliga dikten medan de finskspråkiga får endast läsa ett sammandrag av den och agerandet. Även om det skulle vara bättre med den riktiga dikten, fungerar också den nuvarande stilen ganska bra.

Ibland lönar det sig att helt glömma de originala orden och koncentrera sig endast på idén bakom dem.

- (32) a. - Dra en kam igenom håret, Marie-Sofie! Och byt till klänning! *Eller snyggare byxor!* (Lotta₃, 16.)
 b. - Kampaa tukkasi, Marie-Sofie! Ja vaihda päällesi leninki. *Täti on allerginen farmareille.* (Lotta₄, 18.)

Eftersom stilen och de konkreta orden i den finska meningen är helt andra än i den originala, får man egentligen en bättre uppfattning om fastern. Hon är en gammaldags människa som tycker att jeans hör till arbetskläder och är inget för unga flickor. Man kan till och med påstå att översättningen fungerar bättre än originaltexten. Detta gäller även vid följande sats:

- (33) a. - Utan jag ska *se ut som ett åkerspöke*, tycker mamma. (Lotta₇, 227.)
 b. - Ilman sitä *näytän olmilta.* (Lotta₈, 66.)

Lotta har varit sjuk länge och blivit blek. Visst kan ett åkerspöke vara blek men knappast jämfört med en olm, en salamander som bor i mörkret och är därför vit. Att överdriva hör starkt hemma i Lotta-böckerna, översättningar av denna typ passar utmärkt i stilen.

I den finska texten kan man hitta olmen till och med två gånger. Den andra låter inte så perfekt, den skulle ha kunnat översatts på något annat sätt.

- (34) a. - *Den!* [kursiv stil i originalet] *Potatisgrodden!* (Lotta₇, 204.)
 b. - Hänkö! *Mokomakin olmi!* (Lotta₈, 32.)

Samma sak kan uttryckas på många sätt, det är möjligt att använda både nekande och jakande meningar.

- (35) a. - *Ta god tid på dig*, Lotta lilla, sa pappa. Gör dig ingen brådska! (Lotta₉, 76.)
 b. - *Älä pidä kiirettä*, Lotta pieni. (Lotta₁₀, 76.)

- (36) a. --- *du glömmet väl inte* --- (Lotta₇, 187.)
 b. --- *muistat kai* --- (Lotta₈, 5.)

- (37) a. - *Nej, det ska jag inte.* (Lotta₇, 217)
 b. - *Lupaam pysyä koulussa.* (Lotta₈, 51.)

- (38) a. *Sådant inträffar inte.* (Lotta₇, 187.)

- b. *Se oli kuitenkin liikaa toivottu.* (Lotta₈, 5.)
- (39) a. *Om jag det visste.* (Lotta₇, 188.)
 b. *Ei aavistustakaan.* (Lotta₈, 7.)
- (40) a. *O, milda makter, bevara mig!* (Lotta₇, 224.)
 b. *Ja kittiä, ei ikimaailmassa!* (Lotta₈, 61.)
- (41) a. *Hon trodde väl att hon funnit den rätte, men så var det inte det.* (Lotta₁₁, 12-13.)
 b. *Hän luuli ilmeisesti löytäneensä sen oikean, mutta pettyi.* (Lotta₁₂, 11.)
- (42) a. *Kunde inte vara lätta att dansa i.* (Lotta₁₁, 82.)
 b. *Niillä mahtoi olla hankala tanssia.* (Lotta₁₂, 75.)
- (43) a. *O, det var så enkelt!* (Lotta₁₁, 104.)
 b. *No, ei se nyt niin ihmeellistä ollut.* (Lotta₁₂, 95.)
- (44) a. *- Lugn! sa Johan.* (Lotta₁₁, 36.)
 b. *- Ei hätää, Johan lohdutti.* (Lotta₁₂, 31.)

4.3. Semantik

I det stora hela bevisade de finska översättarna sin yrkeskunnighet. Man skall kunna lita på översättaren, han skall uttrycka författarens meningar på ett annat språk utan betydelseförändringar.

Det finns knappast en helt korrekt översättning. Man har bråttom och översätter approximativt eller så har utgivaren möjligtvis gett ett antal sidor som man kan använda, vilket leder till förkortningar. Detta framgår också av Lotta-böckerna. Några felaktiga översättningar kan man hitta, en del av dem är klara slarvfel, vilka överhuvud borde kunna undvikas.

Lärare och *läkare* står nära varann i skrift men inte i den riktiga världen. Dessutom berättar böcker om en skolflicka. Det är alltså mer än sannolikt att man talar också om lärare som hör till skolliv.

- (45) a. --- *lärare* --- (Lotta₁, 7.)

b. --- *lääkäri*--- (Lotta₂, 9.)

Ett likadant fel förekommer det i det följande:

(46) a. Hon köpte en påse lakritsbåtar--- (Lotta₇, 188.)

b. Goggi osti pussillisen lakritsinpaloja--- (Lotta₈, 7.)

Möjligtvis har översättaren bara mött vanliga lakritsbitar och vet inte alls att det faktiskt finns också lakritsbåtar. En annan förklaring kan vara skriftsättet. *Båtar* och *bitar* ser så lika ut, att översättaren har kanske helt enkelt läst ordet slarvigt och översatt det därför felaktigt. Fast översättandet skall hända snabbt, får man inte slarva. Det tar länge att rätta sådana fel som kunde undvikas med lite koncentration.

Man kan nästan tänka sig att följande misstolkning beror på ett slagfel, *paikka* har blivit till *palkka*. Fel av denna typ skall man kunna undvika genom grundlig granskning.

(47) a. --- och *platsen* fick han också. (Lotta₁₁, 42.)

b. --- hän sai *palkankin*. (Lotta₁₂, 37.)

Antagligen vållar räkneord problem relativt ofta. Det verkar vara svårt att bestämma hur noggrant de skall översättas.

(48) a. --- och följde med mig till moster Charlottes *sjuttiofemårsdag*? (Lotta₃, 18.)

b. ---ja lähtisitte minun kanssani Charlotte-tädin *viisikymmentävuotis-päiville*?
(Lotta₄, 20-21.)

Fel av detta slag är helt ofattbara. Att fylla femtio år är onekligen mycket festligt men inget jämfört med att fylla sjuttiofem. Ålderskillnaden är hela tjugofem år! Översättaren har inte riktigt tänkt på saken; födelsedagsbarnet är moster till Lottas pappa, hon kan knappast fylla femtio år.

Ett vidare exempel på problem med räkneord handlar om tidtabeller.

(49) a. - I kväll, sa jag. Med *sju*-tåget. (Lotta₃, 59.)

b. - Illalla, sanoin, - *viisitoista yli yhdeksäntoista* junalla. (Lotta₄, 73.)

Tåg har ofta väldigt exakta avgångs- och ankomsttider. Kanske därför har översättaren velat ange ett mycket exakt tidpunkt, till och med allt för exakt. I detta fall är sju nämligen sju och översättaren är tvungen att fortsätta vara aktiv.

- (50) a. *Kvart i sju* susade jag och Knatt ned till stationen för att möta mamma och pappa. (Lotta₃, 60.)
 b. *Kello seitsemältä* syöksyimme minä ja Knatt asemalle äitiä ja isää vastaan. (Lotta₄, 75.)

Översätter man direkt, har man inga som helst problem och resultatet låter naturligt:

- Illalla, sanoin, - seitsemän junalla.

Varttia vaille seitsemän syöksyimme minä ja Knatt asemalle---

Tidsperioder kan också mångdubblas:

- (51) a. *Ett halvt år* senare, när jag bytte hyllpapper--- (Lotta₃, 65.)
 b. *Monta vuotta* myöhemmin, kun vaihdoin hyllypaperin--- (Lotta₄, 81-82.)

En möjlig förklaring för denna översättning är att man överdriver något. Även det är inte fullt acceptabelt, tidsperioder och tidpunkter anges oftast exakt och så skall de också gärna översättas.

Veckodagar kan spela en viktig roll. I följande satser har de blivit översatta felaktigt, vilket förorsakar att berättelsen förlorar sitt humoristiska inslag och en mening har därför blivit oöversatt.

- (52) a. På *fredag* morgon reste mamma, pappa och faster--- (Lotta₃, 19.)
 b. Äiti, isä ja täti matkustivat *lauantai*aamuna--- (Lotta₄, 22.)

(53) a. Ända till klockan sex på *söndagskvällen* var vi sams alla fyra. Och det måste ha varit nytt rekord. (Lotta₃, 34.)

(54) b. Vielä kello kuusi *sunnuntai*aamuna olimme sovussa kaikki neljä. (Lotta₄, 41.)

Ibland har översättaren tyckt att det är onödigt att ange tid och strykt hela meningen.

- (55) a. Klockan hade hunnit bli fem minuter i halv ett nu och jag måste bryta upp från min lilla oas. (Lotta₉, 147.)
 b. ---

Meningen innehåller dock ny information och skall därför bli översatt. Mitt förslag lyder:

Kello oli jo melkein puoli yksi ja minun piti jättää pikku keitaani.

Avstånd översätts inte så noggrant, ett fel på fem kilometer är vanlig. Detta beror sannolikt på måttsenhet *mil*, 'peninkulma, 10 km', som används flitigt i Sverige men ganska sällan i Finland.

- (56) a. Det var bara *två och en halv mil* till sjukhuset, hade Berit sagt--- (Lotta₉, 52.)
 b. Beritin mukaan sairaalaan oli matkaa vain *kaksikymmentä kilometriä*--- (Lotta₁₀, 52.)
- (57) a. Det var en liten vit landskyrka *någon halvmil* utanför staden. (Lotta₇, 259.)
 b. Se oli pieni maalaiskirkko, *kymmenisen kilometriä* kaupungin ulkopuolella. (Lotta₈, 112.)

I det senare menigsparet har översättningen lyckats relativt bra, både sträckor är ganska obestämnda. Det egentliga avståndet är antagligen ungefär sju kilometer. Vägen till sjukhuset är dock två och en halv mil, dvs. 25 km. Var och en kilometer har en stor betydelse gällande patientens återhämtning och därför skall avstånden översättas noggrant.

Översättaren har gjort ett ganska bra arbete med den följande långa meningen, på två ställen har det misslyckats.

- (58) a. När jag hade städat i mina kappfickor häromdagen, plockat ur kolapapper, *busskvitton*, tuggummiomslag och en och annan bortglömd flottig jordnöt, hade jag längst nere på botten av den ena fickan hittat *en skrynklig tia*. (Lotta₃, 34.)
 b. Kun olin puhdistanut takintaskuni tässä eräänä päivänä, heittänyt pois karamellipaperit, *raitiovaunuliput*, purukumipaperit ja rasvaisen maapähkinän, olin toisen taskun uumenista löytänyt *yhden kruunun*. (Lotta₄, 42.)

Det är ganska otroligt att bussen har förvandlats till en spårvagn under översättningsprocessen. Bussar hör till varje stadsbild men spårvagnar är väldigt sällsynta, speciellt i Finland, där de kan mötas bara i Helsingfors. I dagens Sverige finns det inte längre så många skrynkliga tior, eftersom tian är ett mynt, men då boken utkom var de vanliga. Kanske har översättaren tyckt att man lättare kan tappa ett mynt än en sedel i en ficka och har därmed helt glömt skrynkligheten och gjort en krona av tio kronor. I detta fall försöker Lotta få ihop mycket pengar och får ingen som helst hjälp av översättaren, tvärtom! I och för sig har översättarna behållit den originala tiden i översättningar, vilket är också önskvärt. Moderniseringen hör inte till skönlitteraturen.

Lotta har tre syskon, Knatt, Gerd och Malin. Hon söker dem, inte sina föräldrar som man också kunde tänka sig av den finska översättningen.

(59) a. Den enda av mina *syskon*, som fanns inom synhåll, var Gerd--- (Lotta₅, 95.)

(60) b. Ainoa näkösällä oleva *perheenjäsen* oli Gerd--- (Lotta₆, 5.)

I det nästa exemplet har verbet översatts med ett litet annorlunda verb.

(61) a. *Det var som jag anat*. De trodde inte sina ögon. (Lotta₃, 31.)

b. *Ainakin luulin tekeväni niin*, he eivät uskoneet silmiään. (Lotta₄, 38.)

Ett översättningsförslag:

Kävi niinkuin aavistelinkin, he eivät uskoneet silmiään.

I det följande talar Giggi om lärare och elever i allmänhet, hur svårt de ibland har att förstå varandra.

(62) a. Då kommer *de* äntligen att förstå, att *man* har ett sjäsliv. (Lotta₇, 188.)

b. Silloin *Kihara-Fridolf* tajuaa että *sinulla* on sielunelämää. (Lotta₈, 7.)

I den finska meningen kan man se engelskans påverkan, konstruktioner med pronomen *you* är vanliga. Av den får man en känsla att det är bara Lotta och läraren Lockige Fridolf som har kommunikationssvårigheter. Däremot betyder *man* ofta 'jag', inte 'du'. För att innehållet skall stämma på finska skall man översätta meningen till exempel på följande sätt:

Silloin opettajat lopulta tajuavat että meillä on sielunelämää.

Lotta har inte så bra kunskaper i engelska och därför föreslår läraren att hon skall läsa en bok på engelska.

- (63) a. Gärna rolig och inte särskilt tjock heller, huvudsaken är att du får *träning i att läsa*. (Lotta₃, 14.)
 b. Mielellään hauskaa kirjaa, eikä kovin paksuakaan, pääasia että saat *harjoitusta kääntämisessä*. (Lotta₄, 15.)

Att läsa och att översätta är två helt olika saker. Nog är det vanligt att när man lär sig ett främmande språk, översätter man allt man läser. Kanske därför har översättaren översatt satsen som hon gjort. En annan möjlighet vore om Lotta och också alla andra började tänka direkt på ett annat språk, då skulle man inte behöva tid för att översätta allt utan kunde läsa snabbt och tala utan långa pauser. Detta kunde kalls *kieliharjoitus* på finska.

Översättaren har tyckt att saken inte blir tillräckligt klar utan har själv skrivit en förklarande mening:

- (64) a. ---
 b. Kun isä ja äiti ovat nähneet todistukseni antavat he minulle kyllä kirjan sarjasta Easy Readers, minun tarvitsematta vaivautua pyytämään sitä. (Lotta₄, 16.)

Även i nästa mening har man tillsatt en förklaring:

- (65) a. Det var nästan en antiklimax. (Lotta₉, 97.)
 b. Sehän oli melkein antiklimaksi, *voimakkaammasta ilmaisusta heikompaan siirtyminen*. (Lotta₁₀, 96.)

Författarinnan har antagit att läsarna förstår ordets betydelse eller så tar de själva reda på den. Översättaren har tyckt att ordet inte är så bekant på finska, därför har hon gett en förklaring.

Även i det följande har översättaren tillsatt ett par egna rader.

- (66) a. - Konstiga idéer du har ibland, sa hon, när jag föste henne framför mig ut genom dörren. (Lotta₃, 22.)
 b. - Sinulla on kummallisia aatteita joskus, hän sanoi, kun työnsin hänet edelläni ulos ovesta.

- *Minä olen vähän kummallinen, sanoin, - vähän nykyaikainen ja muutenkin hieman toisenlainen!*

- *Hah hah! sanoi Gerd. (Lotta₄, 25.)*

Översättaren har framhävt Lottas konstiga idéer genom att berätta mer om henne som person, hon är ju väldigt livlig och kanske till och med konstig.

Å andra sidan har man strukit en bit som berättar om hur Lotta försöker lära en kompis att dansa. Med detta uppstår en informationsförlust.

(67) a. Mats hjälpte till att räkna och då blev det ju ändå mera kläm i det. "*Ett, två, tre, ett, två, tre...*" (Lotta₅, 113.)

b. ---

All vår början är svår, detta gäller också dans. Alla vet vi hur mycket lättare det blir att lära sig om man samtidigt räknar högt. Visst kan man följa intrigen också utan den ovanstående biten.

I det följande kan man se likadana exempel på bortfallna meningar, det blir inte svårt att förstå händelser. Översättaren har kanske lämnat bort de för att hålla texten inom ett visst antal sidor.

(68) a. Att jag hade haft så mycket på mig som jag hade, var bara en lycklig slump. (Lotta₁₁, 150.)

b. ---

(69) a. Fråga mig bara inte varför den kallas så, för det har jag ingen aning om. Kul var det i alla fall! (Lotta₉, 90-91.)

b. ---

(70) a. - Det tar sig, sa jag belåtet. Lilla Lotta har snart blivit "hela världens lilla vän". (Lotta₃, 77.)

b. ---

(71) a. Tala om snabba pengar! (Lotta₁, 109.)

b. ---

(72) a. Så var det sagt, det jag ville säga! (Lotta₁₁, 26.)

b. ---

(73) a. Det var en underbar morgon. (Lotta₁, 132.)

b. ---

(74) a. -Aldrig, sade jag. Det är inte min läggning. Inbilla dig ingenting! (Lotta₅, 133)

b. ---

(75) a. Men den hade aldrig blivit färdig, *det kommer ju alltid så mycket emellan.* (Lotta₉, 136.)

b. Mutta se ei ollut koskaan valmistunut. (Lotta₁₀, 133.)

(76) a. Vad jag skulle ge Paul - *det var den stora frågan?* (Lotta₁₁, 148.)

b. Mitä ihmettä ostaisin Paulille? (Lotta₁₂, 133.)

(77) a. - Man ska aldrig ta något för givet, sade den kloka Giggi. Vi går bort till busshållplatsen och tittar på turlistan. *Och går det ingen buss, så ringer vi hem och säger, att vi blir litet sena. Jag tog mitt strykjärn och min föraktade lykta och så gick vi bort till busshållplatsen.* Vi tittade på turlistan både två och tre gånger, men det gick inte flera bussar i alla fall.

(Lotta₅, 172.)

b. - Ei saa koskaan pitää mitään itsestään selvänä, viisas Giggi sanoi.

- Lähdetään bussipysäkille.

Katsoimme aikataulun pariinkin kertaan, mutta yhtään bussia ei mennyt.

(Lotta₆, 105.)

Ramsan som ingår i det följande exemplet är svår att översätta. Dessutom är meningen som fallit bort så pass lång, att det är lätt att spara sidor med att låta den vara oöversatt.

(78) a. *Pappa brukar citera en ramsa, att "så går beslutsamhetens friska hy i eftertankens kränka blekhet över", så fort mamma eller någon av oss syskon börjar tveka och ändra på något, som vi bestämt oss för.*

Just detta med "eftertänkens kränka blekhet" passade bra in på faster Truddan nästa dag. (Lotta₅, 103.)

- b. Seuraavana päivänä Truddan-täti oli mikäli mahdollista vieläkin haluttomampi lähtemään uudenvuodenväljaisiin. (Lotta₆, 16.)

Översättaren har dock förklarat själva idén bra och läsasen hänger med i händelser.

Den följande informationsförlusten förorsakar svårigheter att förstå intrigen fullständigt. Lotta hittar en gammal kärleksbrev.

- (79) a. Min Henrika, min ros, min hjärtans kära!

Misströsta icke, jag ber Dig. Håller vi bara ut, så veknar Dina föräldrars sinne och vi får deras välsignelse. Svik mig icke, jag kan inte leva utan Dig. Jag älskar Dig som Du mig. Jag kysser Dina ögon, dina händer...

Din Arnold

(Lotta₁₁, 54.)

- b. "Henrikani, ruususeni, sydämeni rakastettu!

Pyydän, älä menetä toivoasi. Kunhan vain jaksamme odottaa, vanhempiesi mieli pehmenee ja saamme heidän siunauksensa. Älä petä minua, en voi elää ilman sinua. Rakastan sinua, aivan kuten sinä minua. Suutelen silmiäsi, käsiäsi...

(Lotta₁₂, 49.)

I den finska texten möter man namnet *Arnold* för första gången först efter fyra sidor. Då förklarar man inte vem han är och läsaren förundrar detta ett tag tills saken blir klar med hjälp av kontexten.

Överdrivandet hör som sagt till Lotta-böcker. Översättaren har antagligen tyckt att Lotta och Giggi har uppfört väldigt dåligt, till och med sämre än vad författarinnan tycker! När Lockige Fridolf i själva verket "bara" inte riktigt uppskattade flickornas beteende, är översättaren redo att ge dem sämre betyg i uppförandet.

- (80) a. - Ni två ska be mig om ursäkt, röt han. (Lotta₃, 70.)

b. - *Vaadin käytöksen alennusta!* hän karjui, - ja te kaksi saatte pyytää minulta anteeksi. (Lotta₄, 87.)

- (81) a. Senast jag hörde talas om Lockige Fridolf *var han ytterst upprörd över ditt uppförande.* (Lotta₃, 77.)

b. Viimeksi kun kuulin Kihara-Fridolfista, *hän halusi antaa sinulle käytöksen alennuksen.* (Lotta₄, 96.)

Ett likadant fall med översättarens överdrivande är det nästa exemplet.

(82) a. Jag ger mig sjutton på att du har spillt ut *saft* på överkastet. (Lotta₃, 22.)

b. Lyön vetoa, että olet kaatanut *mustetta* päiväpeitteelle. (Lotta₄, 25.)

Varje husmor vet hur svårt det är att tvätta bort saftfläckor. Att se ett överkast med bläckfläckor måste vara rena mardröm! Lotta är onekligen relativt slarvig men man skall inte alltid misstänka först det värsta. Tyvärr har man inte översatt den följande meningen som försvarar Lotta.

(83) a. Ingen av mina syskon hade väl varit så där hemskt ordentlig i början av sin skoltid. (Lotta₃, 86.)

b. ---

Viktig information lämnas ibland bort. Ett exempel av detta är en konsertaffisch. Den originala affischen innehåller all nödig information, medan konsertplats fattas i översättningen. Det är dock viktigt att veta vart man skall gå för att kunna njuta av konserten! Fast läsaren behöver inte själv gå någonstans, skulle det vara önskvärt att kunna se hela affischen.

(84) a. Vi körde fram till stolpen med affischen.

Vrena blåsorkester håller VÅRKONSERT

på Gamla torget

Kristi Himmelfärds dag klockan 10

(Lotta₉, 82.)

b. Ajoimme tolpan luo. Ilmoituksessa luki suurin kirjaimin:

Vrenan puhallinorkesteri pitää

KEVÄTKONSERTIN

Helatorstaina kello 10

(Lotta₁₀, 82.)

Idiom vållar ibland till och med oöverträffliga problem. Ett idiom är en ordgrupp med flera ord, dess betydelse är mer än ordens sammansatta betydelse. Det är alltså fråga om icke-produktiva, stelna uttryck, som har ofta en bildlig betydelse.

Kanske finns det inget motsvarande idiom på målspråket och man måste översätta det med egna ord så att själva idén blir överförd. För att behålla textens stil så originaltrogen som möjligt, skall man använda idiom på andra ställen.

Både det svenska och det finska idiomet kommer från teatervärlden men medan man i Sverige sitter som på första parkett, sitter man i Finland som på logeplats.

- (85) a. Jag förstod, att jag *suttit som på första parkett*. (Lotta₁, 152.)
 b. Ymmärsin, että *olin istunut kuin aitiopaikalla*. (Lotta₂, 159.)

Bägge platser har en utomordentligt bra överblick, såväl i teater som i livet överhuvud.

I det följande får idiomet en annan betydelse:

- (86) a. Tyst, allihop, och *låt mig få en syl i vädret*. (Lotta₃, 29.)
 b. Hiljaa kaikki ja *antakaa minun vähän hengähtää*. (Lotta₄, 35.)

Idiomet har förlorat sin betydelse helt, personen i fråga vill inte alls andas ut utan säga sitt i samtalet. På finska t.ex.:

Hiljaa kaikki ja antakaa minunkin sanoa sanottavani.

Följande idiom har förlorat något vid översättningen. Man kan inte påstå att tolkningen är felaktig, men något viktigt fattas det i varje fall.

- (87) a. - Först höll jag på att få kaffet i vrång strupen, men sedan lyckades jag *hålla god min i elakt spel*. (Lotta₅, 107.)
 b. - Ensin olin saada kahvini väärään kurkkuun, mutta sitten *ymmärsin yskän*. (Lotta₆, 21.)

Egentligen betyder idiomet 'dölja sin förlägenhet eller sitt missnöje', vilket i sin tur leder till följande översättningförslag:

- Ensin olin saada kahvini väärään kurkkuun, mutta sitten onnistuin pitämään pökkani / naaman peruslukemilla.

Översättaren har till och med själv hittat en finsk ordlek för att göra texten mer levande.

- (88) a. Giggi, den annars så pålitliga, hade *inte* kunnat *ett dugg*. (Lotta₇, 188.)
 b. Muutoin aina niin tunnollinen Giggi ei ollut osannut *hyppysen pyppyläistä*.
 (Lotta₈, 6.)

Hela situationen är ovanlig och därför lite roande; Giggi, som vanligtvis har läst sina läxor, kan plötsligt ingenting alls. *Hyppysen pyppyläistä* har en så nöjsam klang, att man blir tvungen att le åt Giggis okunnighet. Resultatet är klart bättre än i den originala meningen med idiomet.

Arkfiender katt och hund agerar i följande satser:

- (89) a. *Våt som en katt som varit ute i regn---* (Lotta₁₁, 109.)
 b. *Märkänä kuin uitettu koira---* (Lotta₁₂, 99.)

Den ena har bara varit ute i regn, medan den andra har låtits simma. Två helt olika händelser med likadana resultat: någon ser våt och sorglig ut. Den svenska språkbilden har översatts med ett idiom.

Författarinnan har lekt med idiom i de följande två exemplen. Att översätta dem blir dubbelt så svårt.

- (90) a. Jag kanske blir *pigg som en nötkärna*. (Lotta₁₁, 23.)
 b. Kai minusta tulee sitten *pirteä kuin pähkinänsydän*.
 (Lotta₁₂, 20.)

Idiomatiskt heter det *pigg som en mört*. Författarinnan har bytt mörten till en nötkärna. Om man översätter satsen enligt det vanliga idiomet, lyder den på finska:

Kai minusta tulee pirteä kuin peipponen/terve kuin pukki.

Om man däremot försöker ta hänsyn till författarinnans ordlek, går det lättast att översätta satsen direkt som man gjort i den gällande översättningen. Man kan sedan fråga sig om innehållet blir förmedlat eller inte.

En riktigt läcker svensk sats skulle ha betjänat en bättre behandling.

- (91) a. Jag föll som ett moget päron för hans övertalningsförmåga. (Lotta₉, 95.)
 b. Hän osasi todella puhua. (Lotta₁₀, 94.)

Grundbetydelsen hos *falla för ngn* är 'ihastua jhkn', *falla i synd* betyder 'sortua' och verbet *falla* 'pudota'. Författarinnan har lekt med dem genom att binda deras betydelser ihop. Därtill har hon tillsatt en jämförelse. Här skulle det ha varit önskvärt att försöka hitta motsvarande uttryck på finska och sedan välja den lämpligaste. Själv skulle jag använda följande sats:

Putosin polvilleni hänen suostuttelukykynsä edessä.

Man har fortfarande fallet kvar i satsen och också stilnivån är ungefär densamma.

4.4. Pragmatik

Namn översätts i princip bara om de har något att översättas. I det följande är det fråga om en film, som har ett beskrivande namn.

(92) a. *Helan och Halvan*, vad säger du om den? (Lotta₁, 150.)

b. *Pekka ja Pätkä*, mitä siitä sanot? (Lotta₂, 156.)

Egentligen borde det heta 'Ohukainen ja Paksukainen'. Det är svårt att veta om översättaren inte känt till de legendariska filmfigurerna eller om det är fråga om nationell adaptation. I Finland älskar man både den amerikanska och den inhemska duon. En möjlig orsak till översättningen är begynnelse-erim, båda namn börjar med samma bokstav. Därtill består båda namn av korta delar och liknar därmed varandra.

I Lottas hemstad finns det ett konditori med ett typiskt och betecknande namn, som trots allt har blivit glömt i översättningen. Det är helt möjligt, att det i Finland finns åtminstone ett konditori som heter *Rinkeli*. Varuhus för sin del har fått behålla sina namn, t.ex. *Arnold's*. Detta gäller också restauranger.

(93) a. Då går vi in på konditori *Kringlan* här om hörnet och dricker kaffe, medan vi tänker... (Lotta₁, 24.)

b. Sitten menemekin tuonne kulman taakse konditoriaan ja juomme kahvit miettiessämme... (Lotta₁₂, 21.)

(94) a. Nej, det fick allt bli "köpetröja" för mig, och jag beslöt att gå in på *Malm's* den manliga motsvarigheten till *Arnold's*, och se mig om. (Lotta₁, 149.)

b. Ei, ostopaidan oli kelvattava, ja päätin mennä katselemaan *Malmille*, *Arnoldin* miespuoliselle vastineelle. (Lotta₁₂, 134.)

(95) a. Vi går in på *Domus* här och köper. (Lotta₁₁, 132.)

b. Mennään tuonne *Domukseen* ostamaan sitä. (Lotta₁₂, 120.)

(96) a. - Fint! Då möts vi vid torget och så går vi och äter en pizza på *Chips*.
(Lotta₁₁, 47.)

b. - Hienoa! Tavataan torin nurkalla ja mennään sitten pizzalle *Chipsiin*.
(Lotta₁₂, 41.)

Om affären har ett beskrivande namn, översätts det gärna.

(97) a. Redan nästa dag cyklade jag bort till *Lagret!* (Lotta₁₁, 83.)

b. Heti seuraavana päivänä huristelin pyörälläni *Varastolle*. (Lotta₁₂, 76.)

Lotta känner redaktören till en veckotidning och hon hjälper tidningen ibland med skrifter. En äldre tidning har blivit översatt, kanske av aktning för den.

(98) a. Men plötsligt stannade jag till - jag hade fått syn på *Nya Journalen*.
(Lotta₁₁, 133.)

b. Mutta äkkiä pysähdyin. Olin huomannut *Viikkosanomat*. (Lotta₁₂, 120-121.)

(99) a. ---jag ivrigt läsande de första kapitlen i "Ett ödesdigert misstag".
Originalföljetong för *Stockholmsidningen* av Elof P. Utgiven 1903.
(Lotta₁₁, 45.)

b. ---minä luin innokkaasti ensimmäisiä lukuja "Kohtalokkaasta erehdyksestä",
joka oli Elof P:n kirjoittama alkuperäinen jatkokertomus - julkaistu
Stockholmsidningenissä 1903. (Lotta₁₂, 40.)

Lärare blir ofta omdöpta av elever, de får nya beskrivande namn som kan vara också osympatiska. De innehåller skildrande information och därför har de blivit översatta.

(100) a. ---*Rit-Valle*--- (Lotta₁, 34.)

b. ---*Piikka-Valle*--- (Lotta₂, 37.)

(101) a. Senast jag hörde talas om *Lockige Fridolf*--- (Lotta₃, 77.)

b. Viimeksi kun kuulin *Kihara-Fridolfista*--- (Lotta₄, 4.)

- (102) a. Och då - just då kom *Dubbel-Pelle* nedför trappan. (Lotta₁₁, 111.)
 b. Ja silloin - juuri silloin portaita alas tuli *Tupla-Pelle*. (Lotta₁₂, 101.)

- (103) a. - Jag blir galen på *Mummel*, utbrast jag---

Mummel är liktydig med vår docent och föreläsare i ämnet fonetik.

(Lotta₁₁, 114.)

- b. - Minä tulen hulluksi tuon *Mumisijan* vuoksi, puuskahdin,---

---

Mumisija on yhtä kuin fonetiikan dosenttimme ja luennoitsijamme.

(Lotta₁₂, 105.)

Personnamn är fortfarande svenska i de finska översättningarna, sagofigurer har dock fått sina gamla bekanta finska namn. Adresser har dock blivit översatta direkt. Även andra geografiska namn blir översatta med motsvarande finska namn.

- (104) a. Alltså *Tora Berg*...
 - *Gamla vägen 5*. (Lotta₁₁, 26.)
 b. Siis *Tora Berg*...
 - *Vanhatie 5*. (Lotta₁₂, 23.)

- (105) a. Framför oss, när dörren öppnades stod *Vera* och *Gerda* utklädda till tant *Gredelin* och tant *Grön* i *Elsa Beskows* saga. (Lotta₁₁, 143.)
 b. Kun ovi avautui, edessäimme seisoi *Vera* ja *Gerda* pukeutuneina *Elsa Beskowin* sadun täti *Sinipunaiseksi* ja täti *Vihreäksi*. (Lotta₁₂, 129.)

- (106) a. Men det enda jag kom på i så fall var att förvandla mig till *Askungen*.
 (Lotta₁₁, 82.)
 b. Mutta ainoa, mitä siinä tapauksessa keksin oli muuttua *Tuhkimoksi*.
 (Lotta₁₂, 75.)

- (107) a. Skickade en gång ut mig och Peg att cykla runt i *östgötabygden* och skriva om allt vad vi såg och upplevde. (Lotta₁₁, 15.)
 b. Hän lähetti kerran minut ja Pegin pyöräretkelle *Itä-Göötanmaalle*, ja meidän piti kirjoittaa kaikesta, mitä näimme ja koimme. (Lotta₁₂, 13.)

Namn på gård, vilohem osv. blir dock oöversatta.

- (108) a. *Trossegården*, där auktionen skulle gå av stapeln, var inte en pampig herrgård i likhet med *Vänge* och *Tväråsen*, men dock en herrgård fastän i mindre format. (Lotta₁₁, 34.)
- b. *Trossegården*, jossa huutokauppa pidettiin, ei ollut *Vängen* tai *Tväråsenin* kaltainen komea herraskartano, silti oikea kartano, vaikkakin suhteellisen pieni. (Lotta₁₂, 29.)
- (109) a. Besked om hur allt gick kunde jag få nästa dag, om jag ringde till *Yttringe vilohem*, sa sköterskan --- (Lotta₁₁, 93.)
- b. Hoitaja sanoi, että saisin tietää Toran voinnista, jos soittaisin seuraavana päivänä *Yttringenin lepokotiin*. (Lotta₁₂, 84.)

Lotta sjunger gärna och oftast får man höra svenska visor, ett par exempel i det följande:

- (110) a. "Staffan var en stalleträng, vi tackom nu så gärna. Han vattna' sina fålar fem, allt för..." (Lotta₁, 52.)
- b. "Tuikkikaa oi joulun tähtöset kilpaa lasten tähtisilmäin kanssa, kertokaatte..." (Lotta₂, 55.)

Julsången *Sankt Staffans visa* är ett gammalt svenskt julkväde medan den finska sången *Tuikkikaa oi joulun tähtöset* med Elsa Koponens text är tonsatt av P.J. Hannikainen. Antagligen finns det ingen översättning av den populära svenska julsången och översättaren har använt en populär finsk sång i stället.

- (111) a. "Jag går i skogen och på en visa trallar
och alla små fåglar de lyssna till min sång
och solen lyser milt mellan granar och tallar
och glatt min visa jag gnolar gång på gång!"
(Lotta₁₁, 89.)
- b. "Yli kasteisten vuorten me kuljemme
ja viheriäinä kaunihisti loistaa ne..."
(Lotta₁₂, 81.)

Trots mina försök kunde jag inte hitta den ovanstående svenska sången i sångböcker och känner den alltså inte. Kanske har översättaren haft samma dåliga tur och hon har valt en annan, bekant sång med en likadan text i stället för den. Av en slump eller helt medvetet härstammar den finska sången från Sverige och har förstås också en svensk text. De första orden på svenska lyder:

Vi gå över daggstänkta berg, fallera,
som lånat av smaragdena sin färg, fallera...

Det är alltid svårt att översätta sånger i litteraturen, de spelar ofta en betydande roll i berättelsen, de kan till och med föra intrigen framåt. Finns det inga färdiga översättningar av sånger, är det bäst att förklara innehållet eller använda någon annan sång med likadana texter.

Vitsorden är olika i olika länder, vilket orsakar förståelseproblem om översättaren inte känner till systemen och översätter vitsorden direkt.

- (112) a. Det är naturligtvis därför som jag kommer att få *BC* i engelska! (Lotta₃, 7.)
b. Tietysti sen tähden saan *viitosen* englannissa! (Lotta₄, 5.)

I detta fall har Rauni Kanerva haft inga svårigheter och översättningen är lyckad.

Rugby är inte en av de populäraste sportgrenar i Finland. Den är ganska obekant bland största delen av folket, vilket inte är fallet med ishockey.

- (113) a. Helst borde man vara klädd i benskydd som den värste *rugbyspelare*.
(Lotta₃, 84.)
b. Oikeastaan pitäisi olla polvisuojat kuten *jääkiekon pelaajalla*. (Lotta₄, 106.)

Antagligen har rugby bättre ställning i Sverige eller åtminstone för författarinnan. Ishockey hör som bekant till bägge ländernas nationalgrenar.

5. SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

Fast de undersökta böckerna hade olika översättare, kan man inte påstå att någon bok var sämre översatt än någon annan. De finska översättarna är professionella och kan säkert sitt arbete bra jämfört med världens översättare.

Stilen spelar en betydande roll i litteraturen. Den skall också överföras till ett annat språk för att författaren fortfarande kan kalla verket sitt. Detta har lyckats relativt bra i Lotta-böckerna, humorn förmedlas och den trevliga stämningen kan kännas såväl i de originala texterna som i översättningarna.

Lite störande är dock några gammalmodiga ord och uttryck. Detta skall man kunna förlåta, översättningarna är rätt gamla och finskan var vid den tiden annorlunda. Ändå känns det konstigt att den originala, svenska texten har kvar sin stil och trots detta verkar den vara till och med ganska modern. Naturligtvis har den inga nya slangord men å andra sidan inte så många gamla heller. Kanske har gamla slangord redan blivit en del av det vanliga, vardagliga språket. Jag medger nog att texten oftast låter mycket bra och man nästan inte kan märka gammalmodigheten. Jag kan inte understöda skönlitteraturens modernisering. Meningen är dock att förmedla livet och stämningarna från en annan tid.

Författarinnan har ett mycket färgrikt sätt att skriva, hon använder hela paletten, så att säga. Fast finskan har enorma mängder beskrivande ord används de skyggt i översättningarna, vilket leder till fattigare och tråkigare texter. Då och då har översättaren vaknat och använt färgrika ord skickligt, till och med i sådana fall där författarinnan nöjt sig med ett "vanligt" ord. Detta är helt acceptabelt med tanke på hela verkets stil.

Semantiskt sett lyckades översättarna också ganska bra. Direkta fel var inte många, men redan ett fel är ett fel för mycket. Att information blir överfört är det viktigaste. Detta sker inte helt om man använder fel ord eller låter bli att översätta meningar med ny information.

Räkneord verkar vålla problem: de översätts felaktigt, inexakt eller så blir de helt oöversatta. Detta är ganska ofattbart; räkneord (tid, avstånd osv.) anges oftast mycket exakt i den originala texten. Varför översätts de då så slarvigt, kan man fråga sig.

Att överdriva lite hör till Lotta-böcker, detta faktum kan översättaren utnyttja speciellt inom stilistiken. Däremot är det inte alls så välkommet inom semantiken, med lite

överdrift blir meningens och därmed textens betydelse till något helt annat än författarinnan menat. På några ställen hade översättarna förivrat sig med dåliga resultat.

Idiom gör språket mer levande och översättarens arbete svårare. I det stora hela hade idiom blivit förstådda och översatta helt korrekt. Då inga motsvarande idiom på finska fanns, förklarade översättarna de med egna ord och tvärtom. Bara några få fallen hade fått fel betydelse. Dessa skulle ha kunnat undvikas genom att använda idiomordbok.

Översättarna lyckades bäst pragmatiskt sett. En orsak till detta är säkert den stora likheten mellan Sverige och Finland. Olikheter finns dock, ett bevis på detta är betygssystemen. Läsaren har inga svårigheter att förstå texten tack vare översättarnas yrkeskunnighet. Ibland har man nog gått för långt med att göra saker bekanta. Det finns t.ex. inget behov att ändra Helan och Halvan till Pekka och Pätkä. I Finland lever det knappast en människa som inte känner till de amerikanska filmhjältarna.

I detta arbete har jag betraktat de krav som sätts på översättningen och på översättaren. Översättaren bör känna till de båda språken och kulturen så bra att han kan översätta eller förklara alla särdrag som förekommer i originaltexten. Man måste ta hänsyn till många aspekter, stilistik, semantik och pragmatik. Var och en av dem har sina egna särdrag som kan vålla stora problem speciellt för språkligt osäkra översättare. Erfarenheten skolar översättare men de skall ha redan från början bättre språkkunskaper än genomsnittet. Andra viktiga egenskaper hos yrkesöversättare är självständighet, omsorgsfullhet och noggrannhet. Han bör känna till det område som originaltexten behandlar och ha dessutom en god allmänbildning.

LITTERATUR

Primärlitteratur

- Vik, Merri. 1990. Aika hassua, Lotta. suom. Syvänperä, Tuula. 2. painos. Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Vik, Merri. 1988. Det ordnar sig, Lotta. B. Wahlströms Bokförlag, Falun.
- Vik, Merri. 1995. Det är Lotta förstås. I samlingsverk Lotta. Tidigare utgivits 1958. Wahlströms, Falun.
- Vik, Merri. 1989. Homma hanskassa, Lotta! suom. Hurme-Keränen, Auli. Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Vik, Merri. 1995. Ja, se Lotta! I samlingsverk Lotta. Tidigare utgivits 1959. Wahlströms, Falun.
- Vik, Merri. 1974. Lotta on aina Lotta. suom. A-M. Helminen. Arvi A. Karisto Osakeyhtiön laakapaino, Hämeenlinna.
- Vik, Merri. 1995. Lottapa tietenkin. suom. Kanerva, Rauni. 4. painos. Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Vik, Merri. 1995. Lotta är sig lik. I samlingsverk Lotta. Tidigare utgivits 1959. Wahlströms, Falun.
- Vik, Merri. 1981. Lycka till, Lotta. B. Wahlströms Bokindustri AB, Falun.
- Vik, Merri. 1995. Niin Lotan tapaista. suom. A-M. Helminen. 4. painos. Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Vik, Merri. 1983. Onneksi olkoon, Lotta! suom. Syvänperä, Tuula. Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Vik, Merri. 1987. Visst är det konstigt, Lotta. B. Wahlströms Bokindustri AB, Falun.

Sekundärlitteratur

Allwood, Jens & Andersson, L-G. 1976. Semantik. 2 uppl. Göteborg.

Cassirer, Peter. 1986. Stilistik & stilanalys. Biblioteksförlaget, Stockholm.

Enkvist, Nils Erik. 1974. Stilforskning och stilteori. CWK Gleerup Bokförlag, Lund.

Ingo, Rune. 1991. Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap. Studentlitteratur, Lund.

Karlsson, Fred. 1994. Yleinen kielitiede. Yliopistopaino, Helsinki.

Klingberg, Göte. 1974. Översättningen av barn- och ungdomsböcker. En metodisk förundersökning. Pedagogiska institutionen. Lärarhögskolan i Göteborg. Rapport nr. 59.

Koskinen, Marja. 1981. Kulttuuritaustan ja kielialueen tuomat ongelmat. I Lahdelma, Tuomo (red.): Kääntäjä - käänös - lukija. Kääntäjäseminaari Jyväskylässä 3.-5.7. 1980. Jyväskylän yliopiston kirjallisuuden laitos.

Leppihalme, Ritva. 1993. Kielen ja kulttuurin dialogia - näkökulma alluusioiden kääntämiseen. I Kukkonen, Pirjo (red.): Tiedon ja taidon dialogia kääntämisen ja tulkkauksen opetuksessa ja tutkimuksessa. Kouvolan kääntäjäkoulutuslaitoksen julkaisuja, Sarja A N:o 7. Helsingin yliopisto.

Malmstedt, Lotta. 1987. Sorgliga böcker får andra skriva - jag har bara plats för skratt och glädje. Hemmets Journal, 1987:16, sidorna 14-15, 116 och 122.

Regnéll, Hans. 1971. Semantik. Filosofiska och språkvetenskapliga grundfrågor inom betydelseläran. 2 uppl. Läromedelsförlagen, Stockholm.

Reiss, Katharina et Vermeer, Hans J. 1986. Mitä kääntäminen on. Teoriaa ja käytäntöä. Gaudeamus, Helsinki.

Saukkonen, Pauli. 1984. Mistä tyyli syntyy? WSOY, Juva.

Sorvali, Irma. 1983. Översättandets teori och praktik. Gaudeamus, Helsingfors.

Teleman, Ulf & Wieselgren, Anne Marie. 1978. ABC i stilistik.
LiberLäromedel, Lund.